

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Kristo Saarna

Loovprojekti kaaskiri: tugimaterjali loomine eesti keele kursuse „Meedia ja mõjutamine” õpetajatele

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Brit Laak, MA

Kaasjuhendajad: Alar Suija;

Signe Ivask-Mackových, PhD

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PROJEKTI EESMÄRK JA SIHTRÜHM	6
2. TUGIMATERJALI LOOMISE TEGEVUSTE JA RESSURSSIDE ÜLEVAADE	8
2.1. I FAAS: EELTÖÖ	11
Refleksioon projekti eeltöö faasile.....	14
2.2. II FAAS: INTERVJUUDE LÄBIVIIMINE	17
Refleksioon intervjuerimise faasile.....	17
2.3. III FAAS: MATERJALI TÖÖTLEMINE JA KOKKUPANEMINE	21
Refleksioon materjali töötlemise faasile.....	24
3. MÕÕDIKUD, TUGIMATERJALI LEVITAMINE, TESTIMINE JA TAGASISIDE, RISKIANALÜÜS	26
KOKKUVÕTE	30
SUMMARY	31
KASUTATUD ALLIKAD	32
LISAD	35
Lisa 1. Ajakirjaniku intervjuukava	35
Lisa 2. Teaduri intervjuukava	39
Lisa 3. Tugimaterjali kasutamise abivahend.....	41
AUTORI LIHTLITSENTS	46

SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö valmis praktilise projektina, millega lõin nii gümnaasiumi eesti keele kui ka meediaõpetuse ja koolilehte juhendatavatele õpetajatele õpetamiseks ning õpilastele iseseisvaks eneseharimiseks veebis ilmunud olemusloo valmimisega seotud tugimaterjali. Tugimaterjalis kirjeldab ajakirjanik detailselt, kuidas sünnib olemuslugu: kust leiab ajakirjanik idee, millised eetilised küsimused ajakirjanikul kirjutamise ajal tekivad ning kuidas toimub artikli struktureerimine. Ajakirjaniku kommentaaridega paralleelselt jooksevad ka Tartu Ülikooli ajakirjandussotsioloogia teaduri kommentaarid, kes selgitab, kuidas ja milliseid loo komponente märgata ja analüüsida. Tugimaterjali leiab Sisu@UT veebilehelt: <https://sisu.ut.ee/loodajakirjandusest/olemusloo-analuus/> ja <https://sisu.ut.ee/loodajakirjandusest/napunaiteid-ajakirjandusteadurilt/>.

Tugimaterjali loomisel defineerisin olemuslugu (*feature*) kui pikemat artiklit, mis põhineb peamiselt tegelaste tegudel ja kirjeldustel – see on intervjuude, olukirjelduste ja juhtumiste süntees (Pullerits, 1997: 79). Öeldakse, et olemusloo eesmärk on lahutada inimeste meelt, kuid see ei tähenda, et sellel poleks informeerivat või fakte edastavat funktsiooni (Pullerits, 1997: 79).

Sofia Avatud Ühiskonna Instituudi sellel aastal avaldatud Euroopa meediakirjaoskuse indeksi järgi asub Eesti kuuendal kohal, jäädes alla Taanile, Soomele, Iirimaaale ja Hollandile (Lessenski, 2026). Kuigi Eestit tõstetakse uuringus esile suurepärase hariduse ja meediavabaduse näitajatega, oleme kolme aastaga langenud kahe koha võrra – 2023. aastal oli Eesti neljandal kohal (Lessenski, 2026). See näitab, et kuigi Eesti paikneb võrreldes teiste Euroopa riikidega meediakirjaoskuse indeksi järgi kõrgel kohal, on veel arenguruumi ning meediakirjaoskuse edendamine on jätkuvalt oluline. Meediakirjaoskusega käib käsikäes ka mõiste meediapädevus, mille all peetakse silmas teadmisi ja oskusi, millega pidevas muutumises olevas info- ja tehnoloogiakeskkonnas toime tulla (Meediapädevuse..., i.a: 5). Informatsiooni kriitilise hindamise oskus võimaldab teha teadlikke otsuseid tervise ja vara osas, kaitsta ja ära tunda manipulatsiooni, hinnata teabe usaldusväärsust nii enda kui kogu riigi julgeoleku heaks ning olla osa ja kaitsta demokraatlikku ühiskonda (Meediapädevuse..., i.a: 6).

Ühiskonna meediapädevamaks muutmisega on algust tehtud. Gümnaasiumi õppekavva kuuluv meediaõpetus peab andma ülevaate meediast, mõjutamisest ning ajakirjanduseetikast, et noortest kujundada kriitilised meediatarbijad (Vabariigi Valitsus, 2023). Selle tulemusel peaks gümnaasiumi lõpetanud noor olema teadlik ja analüüsiv inimene, kes suudab meediamaaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada (Vabariigi Valitsus, 2023). Lisaks kuulub gümnaasiumi eesti keele aine alla 2023. aastast kursus „Meedia ja mõjutamine”, kus keskendutakse eri liiki tekstide mõistmisele ning analüüsitakse verbaalset teksti nii visuaalses kui audiovisuaalses keskkonnas (Vabariigi Valitsus, 2023). Aine läbinud õpilane peaks leidma meediatekstist mõjutamisvõtted, suutma tõlgendada teksti ning selgitada autori eesmärke ja motive, eristama fakti arvamusest, hindama meediamanipulatsioone ja tundma ära propaganda ning libauudised, väljendama oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta (Vabariigi Valitsus, 2023).

Lisaks eelnevale on Riigikantselei koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga aastateks 2024–2026 välja töötanud meediapädevuse riikliku tegevuskava, mille peamine sihtrühm on gümnaasiumide ja kutsekoolide õpilased ning teisene sihtgrupp õpetajad ja teised haridustöötajad, kelle mõjuväljas on põhiline sihtrühm.

Õpetamise arendamise ekspert Katrin Aava (2002) on kirjutanud, kuidas õpikutekst on kui ainuõige tõe õppimine ilma selle kriitilise analüüsita – see kinnistab õpilastes arusaama, et trükitud sõna on alati õige ning väheneb soov teksti kriitiliselt lugeda. Aava tähelepanek on aktuaalne ka 24 aastat hiljem. Delfi ja Eesti Päevalehe peatoimetaja Urmo Soonvaldi (2024) arvates puuduvad endiselt eesti noortel piisavad teadmised, kuidas meedias levivat sisu kriitiliselt analüüsida ning ennast valeinformatsiooni eest kaitsta. Ka noorte infovajaduste ning kohaliku ja riikliku tasandi noorteinfo kvaliteedi ning kättesaadavuse analüüsis selgus, et noored küll leiavad vajaliku informatsiooni üles ja mõistavad seda, kuid informatsiooni üleküllus muudab usaldusväärse ja olulise teabe leidmise keeruliseks (Turu-uuringute AS, 2023). Lisaks selgus uuringust, et noorte peamiseks info otsimise allikaks on internet, kuid seal leiduva informatsiooni usaldusväärset kontrollitakse pigem harva (Turu-uuringute AS, 2023). Siiski peavad ligi pooled uuringus vastanutest sotsiaalmeediat usaldusväärseks infokanaliks (Turu-uuringute AS, 2023).

Meediapädevuse õpetamise vajalikkusest on aru saadud, kuid selle süsteemsel elluviimisel on ilmnunud takistused. Nimelt pole kompaktsed tugimaterjalid, millele õpetajad saaksid õpilaste

meediapädevuse arendamisel tugineda. Tugimaterjalid on kas ebausaldusväärsed, tänases pidevalt muutuv maailmas juba aegunud või pole info koondatud, vaid on internetis laiali (Ivask jt, 2024). Kvaliteetse tugimaterjali saamiseks vaatavad õpetajad ülikoolide poole, kus on kindlatele teemadele spetsialiseerunud teadlased, kellelt võimalik saada ajakohast ja tõest abi (Ivask jt, 2024). Hea näide toimivast koostööst üldhariduse ja ülikooli vahel on Tartu Ülikooli meediapädevuse projektijuht Inger Klesment, kes õpetab lasteaia- ja algkooliealisi lapsi internetis ohutult ringi liikuma ning sealseid ohte märkama ja ennetama (Eesti Teadusinfosüsteem, i.a).

Meediapädevuse arendamisele kaasa aitamiseks loodi 2023. aastal projekt „Teadmistega valeinfo vastu”, mis viidi ellu koostöös Ameerika Ühendriikide saatkonnaga Eestis ning *Alumni Engagement Innovation Fund*’i toel. Projekti eesmärk oli meediapädevuste ning Eesti veebiajakirjanduse arengu kaardistamine. Selle raames töötati välja ka tugimaterjal (ametliku pealkirjaga „Veebiajakirjandus Eestis”)(Eesti Teadusinfosüsteem, i.a). Projekt kestis 1. septembrist 2023 kuni 28. veebruarini 2025 ja vastutav täitja oli minu juhendaja Brit Laak (Eesti Teadusinfosüsteem, i.a).

Kuigi projekt on ametlikult lõppenud, kuulub ka antud tugimaterjal projekti „Veebiajakirjandus Eestis” alla, sest varasem tugimaterjal ja selle platvorm loodi selliselt, et seda on võimalik hiljem uuendada ja peatükkidega täiendada. Liitusin tugimaterjali loomise tiimiga 2025. aasta juunis, kui otsustati, et tugimaterjali võiks lisada peatüki ühe artikli kriitilise analüüsi kohta. Peale minu, kelle ametiks projektis oli toimetaja-monteerija, kuulusid töörühma minu juhendaja ja projekti peatoimetaja Brit Laak, kaasjuhendaja-toimetaja Signe Ivask-Mackovych ning pildi, heli ja valguse eest vastutav Alar Suija Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudist. Projekti raames varem valminud tugimaterjali peatükkidega ei ole mina seotud, kuid ka käesoleva „Kuidas sünnib olemuslugu? (Artikli analüüs)” alapeatüki loomisel lähtusin samast stiiliraamatust ning audiovisuaalsest käekirjast.

1. PROJEKTI EESMÄRK JA SIHTRÜHM

Praktilise projekti eesmärk oli luua tugimaterjal, mida saaksid eesti keele õpetajad (kuid ka õpilased iseseisvaks eneseharimiseks) kursusel „Meedia ja mõjutamine” kasutada. Seega pidime jälgima, et see toetaks õppekavas välja toodud kriteeriume. Valminud tugimaterjal tutvustab olemuslooga seotud mõisteid, selgitab uudis- ja olemusloo erinevust ning annab vajalikud analüüsiühikud ehk teadmised ja oskused loo kriitiliseks analüüsimiseks. Lisaks saab tugimaterjalist teada, kuidas üks olemuslugu valmib ning milliste eetiliste küsimustega ajakirjanik tundlikul teemal artiklit kirjutades silmitsi seisab. Tugimaterjali videoklippides annavad oma kommentaarid nii ajakirjandusteadur kui ka näidislooks valitud artikli autor. See oli vajalik selleks, et näidata, kuidas teoreetiline raamistik (näiteks ajakirjanduseetika koodeks) rakendub ajakirjaniku igapäevatöös (ehk kas ja kuidas ajakirjanik eetikakoodeksist lähtub). Erialaõppejõu vaatepunkti, milline peaks üks veebis avaldatud olemuslugu olema, esindab ajakirjandussotsioloogia teadur Signe Ivask-Mackovych. Loo looja ja toimetuse perspektiivi ehk miks analüüsitav lugu just selline sai, avab Eesti Ekspressi ajakirjanik Heidit Kaio.

Tugimaterjalis analüüsitava artikli valimisel (vt täpsemad tegurid I faasi juures lk 11) arvestasime õpilaste kui sihtgrupi eelistuste ja vajadustega. Tugimaterjali luues lähtusime eeldusest, et õpilased ei pruugi veel ajakirjanduslikku terminoloogiat teada, mistõttu tuleb tugimaterjalis olemuslooga seotud mõisted kindlasti defineerida. Samuti lähtusime sellest, et artikli teema oleks gümnaasiumiõpilasele huvitav. Antud artikli valisime analüüsiks just seetõttu, et gümnaasiumiõpilased on loos kajastatud noormeestega ühevanused, mistõttu võiks neid lugu rohkem paeluda. Samuti andis artikkel võimaluse selgitada tundliku teema kajastamise tagamaid ja avada erinevate allikate (otseallikad, anonüümsed allikad, spetsialistid) kasutamise põhjuseid. Lisaks pidasime oluliseks, et artiklis oleks mingisugune konflikt, sest see tõstab inimeste huvi loo vastu (Veebiajakirjandus Eestis, 2025).

Signe Ivask jt (2024) on kajastanud mitmete meediapädevuse õpetamisega seotud inimeste mõtteid ja murekohti: materjalid on killustunud ja õpetaja peab nende kokkupanekuks veetma tunde, õpikunäited iganevad kiiresti ja ei paku õpilastele huvi, internetis leiduv materjal ei pruugi olla usaldusväärne ja kaasaegne, on ingliskeelne või maksumüüri taga. Seega tuntakse puudust usaldusväärsest eestikeelsest uuest ja uuendatavast materjalist, mis oleks kõigile ligipääsetav ja pakuks ideid meediapädevuse õpetamiseks. Antud artiklis kaardistatud õpetajate vajadused ja murekohad andsidki aluse tugimaterjali “Veebiajakirjandus Eestis” alustamiseks.

Pidasime vajalikuks neid lünki täita ja koondada ühe loo näitel kokku olemusloo valmimist avav tugimaterjal, mis selgitaks olemusloo põhimõisteid ja oleks maksumüüri tagant väljas ehk kõigile kättesaadav.

Hea õppematerjal on keeleliselt korrektne, seletab kasutatud mõisted lahti, hästi struktureeritud, paraja mahuga, õpijuhistega, ühtse kujundusega, interaktiivne ja autoriõiguseid arvestav (Marandi, 2019). Seetõttu pidasime tugimaterjali uut peatükki tehes silmas, et see oleks eelnevalt valminud peatükkidega ühtses stiilis üles ehitatud, gümnaasiumiõpilasele mõistetav, korrektse õigekirjaga ja arusaadava õpijuhiseiga (vt Lisa 3. Tugimaterjali kasutamise abivahend, lk 41). Lisaks kombineerisime omavahel teksti ja audiovisuaalse sisu, et materjaliga töötamine oleks vaheldusrikkam: õpilane töötab artikli läbi, arutleb etteantud teemadel kaasa ning saab vajadusel selgitusi videoklippidest. Selleks, et hoida õpilaste tähelepanu ja tugimaterjali kasutamine mahuks ühe koolitunni sisse, pöörasime tähelepanu sellele, et audiovisuaalsed klipid oleksid lühikesed.

2. TUGIMATERJALI LOOMISE TEGEVUSTE JA RESSURSSIDE ÜLEVAADE

Tugimaterjali loomine käis etappide kaupa, mistõttu jagan ka siin tegevused eri plokkidesse. Kõigepealt teen lühiülevaate etappidest. Seejärel selgitan igas etapis enda rolli. Projekti eeltöö faasis pidin tiimiga välja valima artikli, mille autorit intervjuuerida ning mille põhjal tugimaterjal üles ehitada. Selleks oli mul vajalik jälgida igapäevaselt meediaväljaandeid ning potentsiaalselt sobivad artiklid üles märkida. Lisaks pidin kaardistama tugimaterjali sihtrühma soovid ja eripärad. Teises ehk intervjuuerimise faasis võtsin ühendust väljavalitud artikli autoriga ning leppisin kokku sobiva aja intervjuerimiseks. See faas hõlmas ka teaduriga loo analüüsi salvestamist ning tema intervjuerimist, mis omakorda eeldas minult intervjuukava koostamiseks põhjalikku artikli analüüsi ning intervjuerimisoskuseid. Kolmandas etapis tuli mul mõlemad intervjuud transkribeerida ja puhastada. Seejärel tuli transkriptsioonid läbi analüüsida ehk markeerida transkriptsioonis kohad, mis rääkisid sarnasel teemal. Peale seda tuli otsustada, millised markeeritud kohad omavahel kokku sobituksid, et neid tugimaterjali videoklippides kasutada. Hiljem vaatasin uuesti läbi kogu salvestatud videomaterjali ning lõikasin markeeritud kohad välja, et teha selgeks, kas paberil kokku sobivad tekstilõigud toimivad omavahel ka audiovisuaalselt. Lõpetuseks kirjutasin tugimaterjalile legendi, kuidas seda kasutada, mõtlesin kasutatavatele videomaterjalidele pealkirjad, lõin õpetajatele tugimaterjali kasutamise abivahendi ning küsisin kahelt õpetajalt nii tugimaterjali kui abivahendi kohta tagasisidet.

Tugimaterjali kahe peatüki loomisele ja loovprojekti vormistamisele kulus 100 tundi, millest:

- 4h päeviku sissekannete tegemisele;
- 12h koosolekutele;
- 3h artiklite otsimisele;
- 8h intervjuukavade koostamisele (4h Heiditi intervjuu ja 2h Signe intervjuu);
- 4h transpordile (võttepäeval);
- 3h intervjuueerimisele (2h Heiditi intervjuu ja 1h Signe intervjuu);
- 8h transkribeerimisele (5h Heiditi intervjuu ja 3h Signe intervjuu);
- 5h transkriptsioonide analüüsimisele;
- 14h montaažile;
- 3h tugimaterjali legendide ja videote pealkirjade välja mõtlemisele
- 2h materjali testimisele ja õpetajatelt tagasiside küsimisele
- 6h õpetajatele abivahendi koostamisele ja muudatuste tegemisele
- 28h kaaskirja kirjutamisele.

Esimesel kohtumisel panime paika ka üldise ajakava, millal mingi projekti osaga tegeleme.

Üldjoontes õnnestus tööloigud ka plaani järgi realiseerida, kuid lisandus ka uusi ülesandeid:

- September: analüüsitava artikli leidmine ja praktilist osa toetavate akadeemiliste allikate otsimine
- Oktoober: ajakirjanikuga ühenduse võtmine ja intervjuu aja kokkuleppimine
- November: intervjuu läbiviimine, intervjuu transkribeerimine ja analüüs, teaduri vaatepunkti salvestus
- Detsember: seminaritöö kaaskirja kirjutamine
- Jaanuar–veebruar: transkriptsioonide analüüs ja tekstide toimetamine, intervjuude esialgne montaaž ja vajalike kommentaaride väljalõikamine
- Veebruar–märts: montaaž
- Märts–aprill: tugimaterjali veebilehele üleslaadimine, kujundamine ja projekti kaaskirja kirjutamine
- Mai: tugimaterjalile legendi ja videotele pealkirjade väljamõtlemine ja kirjutamine, loovprojekti kaaskirja täiendamine. *Lisandus õpetajatele abivahendi koostamine ning tugimaterjali kui ka abivahendi kohta tagasiside küsimine ja nende põhjal muudatuste tegemine.*

Projektiga kaasnenud rahalised kulutused:

Tegevus	Aeg/kogus	Hind
Tehnikakomplektide kasutamine koos transpordi ja tehnilise toega.	12.11.2025 kell 10–18 (1 vahetus = kuni 8 tundi ehk kokku 2 vahetust)	80 € + 80 € = 160 €
Vastavalt TÜ Ühiskonnateaduste instituudi õpestudio ja seadmete kasutamise hinnakirja punktile 6.1. (Korraldus..., 2024).	25.11.2025 kell 13–15 (1/2 vahetust = kuni 4 tundi)	60 €
Stuudioruumide rent videosalvestuseks või veebiülekaneks struktuuriüksusele.	25.11.2025 kell 13–15	40 € x 2 = 80 €
Vastavalt TÜ Ühiskonnateaduste instituudi õpestudio ja seadmete kasutamise hinnakirjale (Korraldus..., 2024).		
Montaažiprogrammi Final Cut Pro kasutamine	19.02.2026–19.04.2026 (19.02–19.03 oli tasuta programmi prooviperiood)	12,99€

2.1. I FAAS: EELTÖÖ

Esimesel kohtumisel panime tiimiga enda jaoks paika kindlad kriteeriumid, millele valitav artikkel peaks vastama. Otsisime artiklit, mis pakuks gümnaasiumiõpilastele huvi, artiklis oleks kasutatud illustratsioone ja graafikuid (annaksid võimaluse analüüsida, millist rolli graafikud artikli juures mängivad), artiklil oleks mitu autorit (võimalus saada artikli valmimisest erinevaid perspektiive), artikkel kajastaks mingisugust konflikti (annab võimaluse analüüsida, kuidas ja millistele osapooltele artiklis sõna anti). Enda tegevuse ja töömahu dokumenteerimiseks alustasin ka päeviku pidamist, kuhu kirjutasin üles koosolekute toimumisajad, kestvuse, arutatud teemad ja kokkulepped ning edaspidi ka teistes töötappides (nt intervjuerimisel või monteerimisel) tekkinud emotsioonid, küsimused ja mõtted.

Teiseks kohtumiseks olid kõik tiimiliikmed välja otsinud mõne potentsiaalselt analüüsitava artikli. Kuna ükski artikkel kohe eriliselt esile ei tõusnud, otsustasime kasutada välistamismeetodit ehk jätsime kõrvale artiklid, mida kindlasti kasutada ei soovinud. Osad artiklid välistasime seetõttu, et kuigi teema oli sobiv, kajastas see probleemi ühekülgset, andmata mõlemale konfliktile osapooltele sõna – ajakirjanikul polnud võimalust teise osapoolega ühendust võtta. Peamiselt oli tegemist sõjaga seotud teemadega. Samuti jätsime mõned artiklid kõrvale, sest olid liiga kaua aega tagasi ilmunud. Soovisime, et artikkel oleks värske ehk ilmunud kuu aja jooksul, et ajakirjanik mäletaks veel täpselt, kuidas artikli loomise protsess välja nägi. Lõpuks jäi meile sõelale ainult üks artikkel, mis vastas seatud kriteeriumitele: mitu autorit, konfliktne teema, artikkel on värske, mõlemalt osapoolelt on kommentaar, kasutatud on illustratsioone. Selle artikli analüüs jäi aga ära, sest artikli autoritel polnud meile intervjuu andmiseks aega.

Korraldasime tiimiga kriisikoosoleku, mille jooksul pidime leidma uue analüüsitava artikli. Koosolekule võtsid kõik jälle kaasa mõne sobivana tundunud artikli. Kuna ükski artikkel eriliselt silma ei hakanud, otsustasime taaskord kasutada välistamismeetodit. Lõpuks jäi meile ainsana lauale Heidit Kaio artikkel „Üledoosi tõttu teismelise poja matnud ema hoiatab: „See kõik käib väga kiiresti“” (2025) ja veebis ilmunud jätkuartikkel „Spetsialistid nendivad: vanemad jäävad sageli laste narkoprobleemiga üksi” (2025). Otsustasime nende kasuks, sest teema on meie hinnangul noortele arusaadav ja atraktiivne; teema on ajatum, mistõttu saab materjali ka aastate pärast kasutada; teema on tundlik ja ajakirjanik peab sellel teemal kirjutamisel silmas pidama mitmeid eetilisi kaalutlusi.

Eelnevalt loodud tugimaterjali peatükid olid suures mahus üles ehitatud spetsialistide intervjuudele. Ühtluse huvides tuli minulgi jääda sarnase stiili juurde ning kasutada tugimaterjali loomisel andmekogumismeetodina intervjuud. Intervjuu on vestlus, millel on eelnevalt kokku lepitud eesmärk (Laherand, 2008: 176). Otsustasin poolstruktureeritud intervjuude kasuks, sest see annab võimaluse toetuda varem koostatud intervjuukavale, kuid võimaldab mul kui intervjuueerijal küsimuste järjekorda muuta näiteks juhul, kui intervjuueeritav juba eesootavat teemat puudutab (Lepik jt, 2014; Õunapuu, 2014: 172). Seega annab poolstruktureeritud intervjuu hea võimaluse kuulamis põhiste küsimuste esitamiseks juhul, kui intervjuueeritav juba puudutas teemat, mida oli niikuinii plaanis käsitleda (Eljand-Kärp, 2024: 156). Mõlema intervjuu puhul on tegemist ekspertintervjuuga, sest viisin intervjuu läbi oma valdkonna ekspertidega, kelle teadmised ja hoiakud ajakirjandusmaailmas mind huvitasid (Eljand-Kärp, 2024: 40; Laherand, 2008: 199).

Nii ajakirjanik kui ka teadur teadsid, millest intervjuul juttu tuleb. Seetõttu otsustasin, et ei saada intervjuueeritavatele täpset küsimustekava ette, kuna see võib mõjutada intervjuu voolavust. Samuti lähtusin sellest, et soovime teada saada intervjuueeritavate hinnanguid ja arusaamu, mitte niivõrd fakte, mille intervjuueeritavad oleksid pidanud enne intervjuud välja otsima. Artiklite põhjalik läbi lugemine enne intervjuule tulekut oli minu hinnangul piisav ettevalmistus intervjuueeritavate jaoks.

Tiit Hennoste (2008) arvates nõuab hea intervjuu hoolikat ja detailset ettevalmistust. Üheks osaks heast ettevalmistusest on intervjuukava koostamine. Koostas esialgse intervjuukava, millesse lisasin pikemalt mõtlemata kõik küsimused, mis artikliga seoses pähe tulid. Seejärel kasutasin tehisintellekti abi küsimuste ümbersõnastamisel ja täpsemaks muutmisel. Intervjuukavva jõudis hulgaliselt avatud küsimusi, mis annavad intervjuueeritavale võimaluse laskuda detailidesse ning anda põhjalikud analüüsivad vastused (Hennoste, 2008; Eljand-Kärp, 2024: 138). Alles hiljem hakkasin küsimusi ümber sõnastama ja vastavalt temaatikale alamkategoriasse jagama, nagu on soovitanud ka Hennoste (2008). Proovisin intervjuukava üles ehitada selliselt, et küsimused ei algaks sama küsisõnaga, vaid varieeruksid (Eljand-Kärp, 2024: 138). Lisaks paigutasin alamkategorias küsimused vastavalt olulisusele (Hennoste, 2008). Alamkategoriad algasid tavaliselt laia avatud küsimusega, mille vastamisel oli intervjuueeritaval võimalus mitmele teisele alamkategorია küsimusele juba ära vastata. Kui mõni küsimus vastust ei saanud, oli võimalus see eraldi küsimusena välja tuua. Laiade avaküsimustega andsin intervjuueeritavale võimaluse endal otsustada, kuidas ta soovib

alateemat avada, mida peab vajalikuks alustuseks välja tuua. See vähendas minu kui intervjuuerija liigset suunamist. Mõlemad intervjuukavad lõpetasin lõpuküsimustega, mille eesmärk on diskussiooni lõpetamine (Õunapuu, 2014: 174).

Intervjuu jagasin seitsmesse etappi, milles igas keskendusin kindlale teemale:

1. Loo algus (idee leidmine, loole lähenemine, ajakirjaniku eesmärgid);
2. allikatega ühenduse võtmine (allikate privaatsuse tagamine, leinas inimese intervjueerimine);
3. eetilisel keerulise teema, surma ja leina, käsitlemine (kuidas ajakirjanik keerulisest teemast kirjutab, mida kajastab, mille jätab välja);
4. tundlik teema ja avalikkuse huvi (kuidas kirjutada teemast, mis võib kaasa tuua negatiivsete tegude laine);
5. anonüümsus (miks on vajalik, et allikad on anonüümsed);
6. loo struktuur (miks on lugu just nii üles ehitatud, miks osutus selline struktuur valituks);
7. jätkulugu ja kokkuvõte (ajakirjanik saab reflekteerida, mida teeks teist korda sarnast lugu kirjutades teisiti ning miks ilmus nädal hiljem samal teemal spetsialistide täpsemate kommentaaridega lugu).

Intervjuukava koostades pöörasin muuhulgas tähelepanu ka Eesti ajakirjanduseetika koodeksi sissepõimimisele. Soovisin intervjuu küsimuste põhjal suunata intervjueeritavaid sellest rääkima. Läbi selle saavad õpetajad ja õpilased teadlikumaks koodeksi sisust kui ka sellest, kas ja kuidas see ajakirjaniku igapäevatööd mõjutab. Seejärel sain juhendaja kommentaaride abil intervjuukava täiendama hakata. Kava koostades lähtusin sellest, et kõik teemad, mida algselt soovisime analüüsis käsitleda, oleksid ka intervjuus kaetud (vt Lisa 1. Ajakirjaniku intervjuukava, lk 35).

Refleksioon projekti eeltöö faasile

Projekti eeltöö faasis alustasin tugimaterjali varasemate peatükkidega tutvumisest. Kuna liitusin tugimaterjali loomise tiimiga hiljem, oli mul kõigepealt vaja saada ülevaade sellest, mida on varem tehtud, millised alateemad ja mõisted on kaetud ning kuidas on tugimaterjal üles ehitatud. Varem tehtuga tutvumine andis mulle esialgse ettekujutuse, milline võiks tulevane peatükk välja näha ja millele tuleks tähelepanu pöörata. Teema, millele uus peatükk pidi hakkama keskenduma, oli teiste tiimiliikmete poolt juba otsustatud, mistõttu ei saanud mina kaasa rääkida, kas ja kuidas uue peatüki üles ehitame või visuaalselt intervjuud salvestame.

Projekti eeltöö faasis sain aru, mida minult oodatakse. Mõistsin, et pean leidma artikli, mille autorit tuleb intervjueerida ning saadud vastuseid saab kasutada tugimaterjali loomisel. Juba suvel alustasin võimalike analüüsitavaate artiklite otsimist. Küll aga ei osutunud nendest ükski valituks, sest teiste tiimiliikmete hinnangul olid artiklid septembri keskpaigaks juba aegunud ning ajakirjaniku detailsemad mälestused loo kirjutamisest võisid olla hägustunud. Septembris, peale esimest tiimiliikmetega kohtumist, jätkasin uute ja värskemate artiklite otsimist. Ka juhendajad Brit Laak ja Signe Ivask-Mackovych otsisid sobivaid artikleid. See kiirendas potentsiaalse artikli leidmist, sest koos jõudsime oluliselt rohkem artikleid läbi lugeda ja analüüsida. Kui mina keskendusin artiklit otsides kokkulepitud kriteeriumitele, siis Britil ja Signel oli võimalus vaadata artikleid ka teises perspektiivis: kas mõnes artiklis leidub midagi sellist, millele varem ei mõelnud, aga väärriks siiski tugimaterjalis ära märkimist. Selles etapis tegime tiimiga üsna palju koostööd. Kohtusime kolmel korral 1,5 tundi, mil analüüsisime leitud artiklite sobivust. Artiklite otsimiseks ja läbilugemiseks kulus kokku kolm tundi.

Olin esimese artikli valikuga rahul, kuid kahjuks ei leidnud artikli autorid intervjuuks aega. See oli mulle üsna ootamatu tagasilöök. Õnneks õnnestus leida üsna kiiresti teine sobiv artikkel. See küll ei vastanud kõigile kriteeriumitele, mille olime alguses seadnud (nt visuaalne mitmekesisus), kuid teema sobivus gümnaasiumiõpilastele, võimalus lahata eetiliselt keerulist teemat ning tuua sisse jätkuloo ja *sidebari* perspektiiv (millele me polnud alguses mõelnud), panid meid selle artikli kasuks otsustama.

Intervjuukava koostamine oli juba veidi keerulisem katsumus. Nii intervjuukava koostamine kui intervjuu läbiviimine olid minu vastutusallas. Kuigi mõistsin, et intervjuu eesmärk on saada ajakirjaniku perspektiivi loo valmimisel, polnud ma täiesti kindel, kuidas ja milliste küsimuste

esitamisega seda saavutada. Otsustasin, et alustan kõigi küsimuste kirja panemisest, mis mulle artiklit lugedes pähe tulevad. Peale ajurünnakut kasutasin tehisaru, mis aitas küsimuste sõnastust täpsemaks muuta. Lisaks pakkus tehisaru uusi ideid, mida intervjueeritavalt võiksin veel küsida. Näiteks soovitas see uurida, milline on olnud loo tagasiside ja kas ajakirjanik teeks tulevikus sarnast lugu kirjutades midagi teisiti. Mõningaid soovitusi võtsin kuulda ning lisasin küsimuste kavva. Tänu tehisarule sai intervjuukava palju detailsem.

Peale seda saatsin intervjuukava Britile, kes jagas täiendavaid kommentaare nii sõnastuse kui ka selles osas, mille kohta peaks veel küsima. Intervjuukava koostamisega samal ajal kohtusid ka Brit ja Signe, kes tegid artikli esmaanalüüsi, mille järgselt saatsid mulle mõned küsimused, mis neil kui ajakirjandusõppejõududel artiklit lugedes tekkisid. See oli vajalik selleks, et lisaks minu perspektiivile oleks intervjuukavas esindatud ka ajakirjanduslike lugude loomist õpetavate inimeste perspektiiv.

Plaan oli teaduri ja ajakirjaniku intervjuukatked tugimaterjalis kõrvuti jooksma panna, mistõttu oli oluline, et mõlemas intervjuus saaksid kajastatud samad teemad ning intervjuud täiendaksid teineteist. Kui teadur ütleb intervjuus, et oluline on tähele panna asjaolu „X”, siis peaks ka ajakirjanik seda perspektiivi oma intervjuus kajastama ning selgitama, kuidas ja miks ta lugu tehes just nii otsustas toimida. Seetõttu oli juba intervjuukavade loomisel oluline kõrvutamismomentidele rõhku panna. Pöörasin tähelepanu ka intervjuukava detailsusele ja sõnastusele, soovisin olla intervjuuks võimalikult valmis. Seetõttu oli intervjuukava mahukas, koosnedes 50 küsimusest.

Kui ajakirjaniku intervjuukava koostamine ja viimistlemine võttis neli tundi, siis teaduri intervjuukava pidin ajasurve tõttu umbes kahe tunniga valmis tegema. Intervjuu toimumise aeg oli juba varem kokku lepitud, kuid detailid, millest intervjuus räägime, selgusid alles tiimikoosolekul, päev enne intervjuud. Pidin selle päeva õhtul ka tööl olema, mistõttu oli mul intervjuukava koostamiseks aega ainult paar tundi. Olin koosolekul pannud kirja märksõnad, millest peaksime homsel intervjuul rääkima ning nendest lähtuvalt koostasin intervjuukava. Lisaks tegime koosolekul kokkuvõtte Heidit Kaio intervjuust, mille abil saime ülevaate, milliseid teemasid peaks Signe katma või täiendama, et tugimaterjal annaks lisaks ühe loo analüüsile ka laiemat vaadet nii tundlike teemade kajastamisest ajakirjanduses kui ka defineeriks põhimõisted. Olime eelmisel päeval teema üsna põhjalikult läbi arutanud, mistõttu ei pidanud ma vajalikuks äärmiselt detailse intervjuukava koostamist. Küsimused formuleerisin

peateemade avamiseks, kuid alateemasid käsitlevad lisaküsimused panin kirja ainult märksõnadega. Plaanisin jälgida, kas Signe nendel teemadel räägib ning vajadusel teema märksõna abil tõstatada. Sõnastusele ma antud intervjuukava koostades suurt rõhku ei pannud. Kuna oleme Signega tuttavad, eeldasin, et tunnen ennast ka kohapeal välja mõeldud ja sõnastatud küsimusi esitades mugavalt. Enne intervjuud vaatas Brit intervjuukava üle ning parandas mõne küsimuse sõnastust (vt Lisa 2. Teaduri intervjuukava, lk 39). Kuna ta oli juba eelnevalt teadlik, millistest märksõnadest lähtuvalt ma intervjuukava koostas, ei tekkinud tal ka soovi täiendavaid küsimusi kavva lisada. Signe lõplik intervjuukava koosnes 19 formuleeritud küsimusest ja 20 alaküsimusest märksõna tasemel.

2.2. II FAAS: INTERVJUUDE LÄBIVIIMINE

Enne intervjuule minekut andsin allikale teada, et intervjuu kestab umbes üks tund. Teadsin, et intervjueeritavale tuleb esitada küsimusi ükshaaval ning vältida mitme küsimuse korraga küsimist (Pullerits, 1997; Eljand-Kärp, 2024: 148).

Intervjuule minnes oli oluline üle kontrollida salvestustehnika: et aku oleks täis laetud ja mälukaardil piisavalt ruumi (Lepik jt, 2014; Laherand, 2008: 186). Selle eest vastutas meie tiimi tehniline teostaja Alar Suija. Võtsin kaasa välja prinditud intervjuukava ja pastaka, millega intervjuu ajal vajadusel märkmeid teha (Lepik jt, 2014).

Enne intervjuud, tehnika üles seadmise ajal, rääkisime allikaga üle, miks sellist intervjuud teeme ning millest täpsemalt intervjuu jooksul juttu tuleb. Seda etappi võis nimetada soojendusvestluseks (Lepik jt, 2014) või soojendusküsimusteks, mille eesmärk on intervjuueelseid pingeid maandada (Pullerits, 1997).

Kuna intervjuukava oli üsna põhjalik, vastas intervjueeritav mõne küsimuse puhul ka minu järgmistele küsimustele. Sellisel juhul ei võtnud ma seda enam teemaks, vaid tegin kavasest vastava märke, lähtudes hea intervjuerimise tavadest (Lepik jt, 2014).

Keeruliselt sõnastatud vastuste lõpus proovisin kasutada peegeldamistehnikat, mis annab võimaluse minul kui intervjuerijal vastus lihtsamalt ümber sõnastada ning saada kinnitus, et olen intervjueeritavast õigesti aru saanud (Eljand-Kärp, 2024: 152). Intervjuu lõppedes tänasin intervjueeritavat tema aja eest ning toonitasin, milline on tema panus noorte meediapädevuse arendamisse (Laherand, 2008: 187–188).

Refleksioon intervjuerimise faasile

Intervjuukutse saatmine

Lisaks intervjuerimisele oli minu ülesanne allikaga ühenduse võtmine ja intervjuuks sobiva aja kokkuleppimine. See polnud minu jaoks uus ülesanne, sest õppeaines „Praktiline ajakirjandus” pidin seda korduvalt tegema. Seetõttu oli minu jaoks tegemist kogu protsessis pigem lihtsa osaga. Jälgisin, et intervjuukutses oleks selgelt kirjas, miks intervjuud soovime ja millisel teemal. Saatsin juba esimese kirjaga kaasa ka mõned võimalikud intervjuu toimumise kuupäevad, mille hulgast oli ajakirjanikul võimalik endale sobiv välja valida. Esimeses kirjas

unustasin mainida, et intervjuu ei toimu suusõnaliselt, vaid salvestatakse nii helis kui pildis. Teises kirjas sai see lisainformatsioonina välja toodud. Kuna intervjuueeritav oli eelnevalt teadlik, et intervjuu salvestatakse videopildiga ja seda kasutatakse tugimaterjali loomisel, ning talle see sobis, ei pidanud ma vajalikuks lasta allkirjastada eraldi nõusolekuvormi, milles palun videomaterjali kasutamiseks luba. Kirjavahetus intervjuueeritavaga on endiselt alles. Olin plaaninud mõni päev enne intervjuule minekut saata ajakirjanikule ka meeldetuletuskiri, kuid ajasurve ja ununemise tõttu ma seda ei teinud. Seega intervjuule minnes lootsime võtetiimiga sellele, et intervjuueeritaval on intervjuu toimumine endiselt meeles. Soovitan teistel siiski sarnases olukorras meeldetuletuskiri saata, eriti juhul, kui salvestusele sõidetakse teisest linnast.

Enne intervjuud selgitasin intervjuueeritavale suuliselt tugimaterjali peatüki eesmärgi ja seda, kuidas intervjuus saadud informatsiooni kasutame. Võtetiimi tehnilised ülesanded (pilt, heli ja valgus) polnud minu vastutusallas. Seega ei pidanud mina seda osa organiseerima. Tehnilise tiimi olemasolu oli minu jaoks väga oluline. Teadsin, et probleemide või küsimuste korral on mul kellegi poole pöörduda. Samuti pole ma saanud bakalaureuseastmes piisavalt väljaõpet, et sarnast intervjuud helis ja pildis kvaliteetselt üles seada ja salvestada.

Rollijaotus intervjuerimisel

Minu jaoks oli suur väljakutse intervjuerida professionaalset ajakirjanikku. Kuna ajakirjanik teab, millised peaksud küsimused olema ja kuidas neid on õige esitada, sest intervjuerib inimesi iga päev, oli minu jaoks põhjalik eeltöö ülimalt tähtis. Soovisin, et intervjuu läheks võimalikult sisukalt ja sujuvalt. Kolme ülikoolis veedetud aasta jooksul olen saanud intervjuerimist harjutada üsna põgusalt vaid uudisintervjuude tegemisel, kuid suvine raadiopraktika, kus pidin läbi viima mitmeid vestlusintervjuusid, õpetas mulle ka pikema intervjuu läbiviimist. Seetõttu tundsin end tänu põhjalikule eeltööle ja praktikalt saadud kogemusele intervjuule minnes kindlalt. Ka juhendaja pakkus tuge, kes mõlema intervjuu ajal kohal viibis ning vajadusel intervjuu lõpus lisaküsimusi esitas. See andis kindlustunde, et ükski oluline teema ei jää intervjuus katmata või artikli analüüs lünklik.

Selle intervjuu puhul toimis minu ja juhendaja rollijaotus väga hästi. Intervjuueeritavaga suhtlesin ja soojendusküsimusi esitasin mina, mistõttu mõistis intervjuueeritav algusest peale, et

ka intervjuu viin läbi mina. Soovitan ka teistel sarnastes olukordades teha kokkulepped rollijaotuse osas ning nendest kinni pidada.

Kui ajakirjaniku intervjuul küsis juhendaja ainult ühe täpsustava küsimuse, siis Signega intervjuul esitas juhendaja jooksvalt üsna mitmeid küsimusi. Kuigi see muutis intervjuueerimise keerulisemaks ja jättis minusse tunde, nagu oleksin halb intervjuueerija, kes ei märka detaile, pidasin juhendaja lisaküsimusi oluliseks. Lisaküsimuste rohkus oli tegelikult mõistetav, sest ajakirjandusõppejõu ja tugimaterjali põhiloojana oli tal parem ülevaade, mis peaks hiljem artikli analüüsis olema kaetud ja ajakirjaniku vastustega kõrvutatav. Hiljem juhendaja selgitas, et mitmel juhul sekkus ta hoopis monteeruvuse huvides, näiteks siis, kui märkas, et vastaja pilk oli pikemaks ajaks jäänud analüüsitava artikli tekstile, mitte intervjuueerijale, või vajas mõni pikale veninud vastus kompaktsemat sõnastamist.

Ajakirjaniku intervjuueerimine

Enne intervjuud sain juba kahele intervjuukavas olevale küsimusele vastused, mis intervjuu kontekstis polnud niivõrd olulised, kuid mängisid olulist rolli hilisemal teaduri intervjuueerimisel. Konkreetseid soojendusküsimusi ma intervjuueeritavale ei esitanud. Kuna tehnika ülespanek võttis aega, oli mul võimalik juba sellel ajal intervjuueeritavaga vestelda, mistõttu ma ei tundnud vajadust hiljem veel lisaks soojendusküsimusi esitada.

Olime alguses arvestanud, et mind kui intervjuueerijat kaadrisse ei jää. Salvestasime aga intervjuud klaasseintega koosolekuruumis. Kuna klaas peegeldas ja väikeses ruumis polnud teistsugune kaameranurk võimalik, pidime leppima sellega, et ka mina jään peegeldusest kaadrisse. Seetõttu pidin terve intervjuu aja mõtlema ka sellele, et näeksin klaasi peegeldusest esinduslik välja.

Tunnen, et intervjuu läks kokkuvõttes edukalt. Selgitasin veel kohapeal täpsemalt üle, millise tugimaterjaliga on tegemist, et ka intervjuueeritav saaks vestluse jooksul meenutada, milline on tugimaterjali sihtrühm – õpilane, kellele tuleb ajakirjanikutöö eripärasid ja (olemusloo) terminoloogiat tutvustada. Intervjuueeritav oli avatud hoiakuga, mis võttis minult kui intervjuueerijalt pingeid maha. Pikad vastused andsid mulle võimaluse samal ajal järgmist küsimust ette valmistada või leida intervjuueeritava jutust vajalik kuulamis põhine jätkuküsimus. Kasutasin ka peegeldamistehnikat. Proovisin intervjuueerides meeles hoida tugimaterjali sihtrühma ning vajadusi. Seetõttu küsisin mõnel korral täpsustavaid küsimusi, mis sihtrühmal

võivad teemaga seoses potentsiaalselt tekkida. Põhjalikust intervjuukavast oli väga palju kasu. See andis kindlustunde, et ükski oluline teema ei unune ning kui intervjuu jooksul tulebki selline blokk ette, et ei oska midagi küsida, saan sealt uue küsimuse kohe ette võtta. Selline uue küsimuse võtmine võib aga rikkuda intervjuu kulgu, sest ei pruugi kokku minna eelnevalt räägitud teemaga. Paar korda seda ka juhtus. Kuna intervjuukava oli üsna pikk, ei pidanud ma vajalikuks mitmeid küsimusi eraldi esitada, sest need olid juba eelnevates kommentaarides ammendava vastuse saanud. Intervjuu lõpus palusin luba teksti ja videopildi täies mahus kasutamiseks.

Teaduri intervjuerimine

Signele ei pidanud ma samuti vajalikuks soojendusküsimusi esitada. Tundsin, et intervjuuks vajalik avatud atmosfäär oli juba eelnevalt saavutatud, mistõttu läksin kohe sisuliste küsimuste juurde. Kuna Signe on meie tugimaterjali tiimiliige, ei pidanud ma ka vajalikuks teda tugimaterjali eesmärkide, sisuga ning sihtrühmaga kurssi viia.

Juba intervjuu alguses sain aru, et intervjuukava küsimuste järjestust pole mõtet jälgida, vaid tuleb üle minna kuulamis põhisele küsitlemisele. See tähendab, et võtsin ette vastava teema siis, kui intervjueritav oli selle ise tõstatanud. See aitas intervjuud hoida sujuvana.

Tundsin, et pealiskaudne eeltöö maksis intervjuul kätte. Jäin liialt palju toetuma intervjueritavale, lootes, et tal on kaasas märkmed ning ta mäletab, mida eelneval päeval artiklit ja Heiditiga salvestatud intervjuud reflekteerides rääkisime. Tegelikult pidin teda abistavate küsimustega aitama rohkem, kui eeldasin. Selleks polnud küsimuste sõnastused aga piisavalt täpsed. Kui intervjuu ajakirjanikuga läks loomulikult ja üleminek teemade vahel oli sujuvam, siis Signe intervjuus muutsin mitmel korral teemat üsna järsult. Ka Signe intervjuus tuli ette olukordi, kus intervjuukavas planeeritud küsimus sai vastuse varem, mistõttu ma seda hiljem teemaks ei võtnud.

2.3. III FAAS: MATERJALI TÖÖTLEMINE JA KOKKUPANEMINE

Projekti kolmas faas oli minu jaoks kõige töömahukam. See sisaldas endas intervjuude transkribeerimist, transkriptsioonide toimetamist ja nende analüüsi, transkriptsiooni põhjal potentsiaalselt sobivate videolõikude otsimist, sorteerimist ja omavahel kombineerimist ning seejärel ka välja valitud klippide monteerimist. Vahepeal olime otsustanud muuta tugimaterjali ülesehitust – pidin valima, millised videoklipid hakkavad täiendama välja valitud artikli analüüsi peatükki ning millised videoklipid lisame eraldi leheküljele, kuhu kavatsesime koondada olemuslugusid üleüldiselt käsitleva videomaterjali teaduri tähelepanekutega. Videoklippidele, mis pidid hakkama analüüsivat artikliteksti täiendama, pidin otsima artiklis välja sobiva, temaatiliselt haakuva koha. Lisaks pidin kõikidele videoklippidele panema pealkirjad, mis võtaksid videosisu kokku ja aitaksid tugimaterjali kasutajatel vajaliku sisuga video kiiremini üles leida. Kirjutasin tugimaterjali algusesse legendi ja kontrollisin, kas mõlemad leheküljed, kuhu sisu postitasime, avanevad ja on kasutatavad. Hiljem kirjutasin õpetajatele ka eraldi tugimaterjali peatükkide abivahendi, mis sisaldas endas tugimaterjali eesmärki, kasutusvõimalusi, peatükkidest leitavate videote kirjalikke lühitutvustusi ning võimalikke aruteluküsimusi (vt Lisa 3. Tugimaterjali kasutamise abivahend, lk 41).

Monteerimise sisuliseks ettevalmistamiseks sain tiimi liikmelt Alarilt esmased transkriptsioonide põhjad, mille ta oli TTÜ kõnetehnoloogia labori paikse kõnetuvastaja tekstiks.ee abil teinud. Seetõttu ei pidanud me intervjuusid transkribeerimiseks võõrasse võrku üles laadima, vaid saime seda teha Tartu Ülikooli turvavõrgus. Tänu sellele saime olla kindlad, et allikate andmed on kaitstud ega satu võõrastesse kättesse. Seejärel hakkasin transkriptsioone käsitsi üle toimetama. Kuigi transkriptsioone polnud plaanis kuskil avaldada, vaid kasutada neid kogutud materjali läbitöötamiseks ja analüüsimise lihtsustamiseks, toimetasin neid põhjalikult.

Koostöös juhendajaga otsustasime, et materjali käsitlemiseks oleks kõige lihtsam kasutada kodeerimist, mis annab võimaluse teksti osadeks lahti võtta ning uurida paremini näiteks intervjuude ühisosi või erinevusi (Linno, 2020). Alustasin sellest, et lugesin mõlema intervjuu transkriptsioonid mitu korda läbi, märkisin ära tugimaterjali jaoks olulised (st mõistete definitsioone ning olemusloo ülesehitust ja sisu iseloomustavad ning analüüsivad) lõigud ning andsin neile märksõna ehk koodi (Linno, 2020). Hiljem ühtlustasin koodi ehk muutsin need laiahaardelisemaks ning andsin igale koodile värvi, millega tekstilõike tähistasin. Lõppfaasis

moodustus üheksa konkreetset, kuid laiahaardelist koodi: „Loo eesmärk ja sellega seonduv”, „Allikad – nende kasutamine ja eesmärk”, „Võrdlus uudise ja olemusloo vahel”, „Pealkirjastamine”, „Ajakirjanikul on olemusloos vabamad käed”, „Anonüümsus ja allikakaitse”, „Raamistamine”, „Mõistete selgitused” ja „Ajakirjanduseetika ja muu seonduv”. Mitmeid koode polnud võimalik ühte kategooriasse liigitada, sest sisu oli liialt erinev ja sarnase sisuga löike polnud piisavalt, et neist laiahaardeline kood moodustada. Näiteks olid sellised koodid seotud loo tükeldamise, allikale keeruliste küsimuste esitamise ja artikli kujundamise olulisusega. Siiski olid need piisavalt sisukad ja võisid tugimaterjali kokkupanemisel kasu tulla, mistõttu otsustasin need markeeritud intervjuukatked kategooriate kõrvale alles jätta. Lõplikusse tugimaterjali need siiski ei jõudnud, sest laiahaardelistest koodidest saadud materjali kogunes piisavalt.

Edasi lõin uue dokumendi, kuhu panin kokku mõlema intervjuu kodeeritud tekstilõigud. Mõistmaks ka hiljem, milline tekstilõik kuulub millisele intervjuueeritavale, pidin ajakirjaniku koodivärve veidi muutma. Sedasi sain parema ülevaate, millest täpsemalt kumbki intervjuueeritav rääkis ning millised tekstilõigud võiksid omavahel kokku sobituda. Seejärel lugesin kodeeritud tekstilõigud uuesti läbi. Tegin taaskord uue dokumendi, kuhu hakkasin tõstma löike, mida saaks potentsiaalselt kasutada: oleksid konkreetse alguse ja lõpuga, hea monteeruvusega, sisukad ja samas kompaktsed, et tugimaterjali kasutajad jaksaksid video lõpuni vaadata. Põhjalik eeltöö ja intervjuulõikude n-ö sisuline paberil läbimängimine oli oluline selleks, et hilisem montaaž oleks sujuvam. Lisaks sain juba varakult ülevaate, kui palju kummalegi intervjuueeritavale tugimaterjalis sõna annan. Seejärel hakkasin sobivaid intervjuukatkeid paigutama analüüsitava artikli peale ehk märkisin ära, kuhu ja millised videokommentaariid minu hinnangul kõige paremini temaatiliselt sobiksid. Välja valitud lõigud haakusid ja sobisid küll paberil, kuid alles montaažis selgus, kas ka pildis ja heliliselt kõik omavahel sobib. Näiteks sain alles montaažis teada, kas intervjuueeritava hääl jääb löikekohas üles või alla, mis mõjutab seda, kas saan soovitud kohast klippi lõigata või mitte.

Monteerimiseks otsustasin kasutada programmi Final Cut Pro, sest olin seda õppeaines „Praktiline ajakirjandus” juba kasutanud. Tänu programmi tundmisele ja põhjalikule eeltööle oli montaaž üsna kiire. Tekstilõigud, mille olin välja valinud, sobisid ka montaažis omavahel. Kuna juhendaja polnud videomaterjaliga varem põhjalikumalt tutvunud, otsustasin intervjuudest lisaks varem välja valitud tekstilõikudele välja lõigata ja alles jätta ka need kommentaarid, mis eraldi teemaplokki ei moodustanud, kuid mis olid piisavalt sisukad ja

iseseisvalt kasutatavad lõigud, et neid võiks tugimaterjalis siiski kasutada. Sellisel juhul sai ka juhendaja ülevaate, millise materjaliga töötan ja milliste videolõikude vahel saame tugimaterjali kokku pannes veel valida. See andis ka mulle kindlustunde, et ma pole midagi olulist tugimaterjalist välja jätnud.

Montaažiga samal ajal hakkasime juhendajaga mõtlema ka sellele, kuidas võiks tugimaterjal veebilehel välja näha. Pidime arvestama ka veebilehe piiratud võimalustega. Otsustasime, et ei pane audiovisuaalset materjali artikli lõikude vahele, sest see lõhuks artikli terviklikkust ning raskendaks lugemist ja venitaks lehekülje märkimisväärselt pikemaks. Kasutajamugavust silmas pidades otsustasime, et paneme videod eraldi tulpa artikli kõrvale sellistesse kohtadesse, kus video sisu tekstiga kõige paremini haakub. Videod artikli kõrval annavad õpetajale ka suurema valikuvabaduse: see on justkui märk peatumiseks ja analüüsiks, kuid video avamisega saab õpetaja valida, kas ta soovib sellel kohal pikemalt peatuda või mitte. Montaažis sai ka selgeks, et kui ajakirjaniku kommentaarid keskendusid ainult konkreetse artikli analüüsile, siis teaduri kommentaarid olid tihti kaheosalised ning mainitud üldisemaid põhimõtteid saab laiendada rohkemate artiklite analüüsile. Koos juhendajaga leppisime kokku, et artikli juurde lisame videoklipid, mis on konkreetset selle artikli valmimise või eripäradega seotud, kuid loome tugimaterjali ka eraldi peatüki, mille alt leiab teaduri üldisemad kommentaarid. Leidsime, et selline ülesehitus looks materjali kasutamiseks uusi võimalusi. Saime sellise ülesehitusega kasutada palju suuremat osa kogutud materjalist – kui oleksime otsustanud kõik videoklipid lisada ainult konkreetse artikli juurde, oleks tugimaterjal muutunud liialt katkendlikuks ja ajamahukaks. Lisaks lihtsustas uus süsteem õpetajate jaoks vajaliku videoklipi leidmist ning andis juurde võimaluse analüüsida koos õpilastega mõnda teist artiklit, kuid siiski kasutada meie tugimaterjali just teaduri üldiste kommentaaride abil.

Enne materjali avaldamist oli vajalik teha materjalile ka heli ning video järeltöötlus, kuid kuna minul puuduvad selles vallas professionaalsed oskused, vastutas viimase lihvi eest Alar. Minu ülesanne oli veel panna pealkirjad teaduri kommentaaridele, mis pidid üles minema eraldi peatükina (<https://sisu.ut.ee/loodajakirjandusest/napunaiteid-ajakirjandusteadurilt/>). Lisaks pidin valmis kirjutama legendi mõlemale alapeatükile, mis juhataksid tugimaterjali kasutaja teemasse sisse ning tekiks mõistmine, mis on antud materjali eesmärk ja kuidas seda kasutada. Legendi kirjutamisel jälgisin pingsalt, millised on tugimaterjali teiste peatükkide varem koostatud juhendid, et hoida kogu tugimaterjalis ühtset stiili. Lisaks kasutasin kahe uue peatüki

vahel ristviitamist, et õpetajatel tekiks teadmine ja arusaam, mille jaoks on kumbki lehekülge loodud ning kuidas sisu erineb.

Refleksioon materjali töötlemise faasile

Mõlemad intervjuud kestsid umbes tunni ning toimetatavat materjali kogunes kokku 40 lehekülge. Intervjuusid toimetasin etappide kaupa ja mõistsin, et 20-minuti põhjalikuks toimetamiseks kulub umbes tund ehk ühe tunniajase intervjuu toimetamiseks kulus kolm tundi. Parandasin käändevigu, eemaldasin täitesõnu, kordusi ja poolikuks jäänud lauseid. Mulle saadetud transkriptsioon oli siiski üsna detailne, mistõttu arvan, et selliste intervjuude käsitsi transkribeerimine algusest peale võtab kordades rohkem aega. Alguses proovisin mõlemat transkriptsiooni korraga analüüsida, kuid see oli ebaefektiivne: õige koha transkriptsioonist üles leidmine oli keeruline ning silm jäi tihti kinni teiste lausete juures, mida pidasin vajalikuks ära märkida. Seetõttu otsustasin keskenduda ühele intervjuule korraga ning alles hiljem otsida nende seoseid. Esimeses analüüsietapis markeerisin ajakirjaniku intervjuus 55 ja teaduri intervjuus 59 kohta. Hiljem alustasin värvilise markeerimisega, mille käigus mõistsin, et olen loonud liiga palju eraldi kategooriaid. Seetõttu ühendasin sarnased kategooriad laiema nimetaja alla. Detailsemad kommentaarid ja märkmed jätsin siiski alles, et vajadusel kiiresti vajalik info üles leida ja mahukas materjal paremini navigeerida. Saime juhendajaga kokku, kus näitasin talle tekkinud kategooriaid. Otsustasime, et tõstan mõlema intervjuu sarnast värvi lõigud uuel dokumendil kokku, et näha, kuidas kumbki teemast rääkis ja kas ning kuidas oleks neid võimalik kokku lõigata ja justkui dialoogi panna. Seejärel võtsin ette analüüsitava artikli ning hakkasin vaatama, kuhu võiksid markeeritud kommentaarid sobituda.

Sobivate kommentaaride leidmine ja artiklitekstiga sidumine oli keerulisem ülesanne, kui esialgu arvasin. Mõni tsitaat oli väga hea, kuid liiga lühike, et eraldiseisva kommentaarina kasutada. Mõnele heale kommentaarile tuli pikalt otsida artiklis sobivat kohta. Peamiselt tekitas raskusi temaatiliselt sobiva koha leidmine, kuid pidin arvesse võtma ka seda, et videokommentaari esineksid tugimaterjalis teatud intervalliga, mitte ei koguneks tihedalt materjali ühte otsa. Keerulisemaks muutis olukorra ka see, et videoklippide kestvus sai selguda alles montaažis. Seega ei osanud ma enne arvestada, kas välja valitud tekstilõigud on liialt lühikesed, paraja pikkusega või liiga pikad. Pidin ka jälgima, et kummagi intervjuueeritava kommentaarid ei hakkaks domineerima ja tugimaterjal poleks kallutatud, vaid mõlemad saaksid võrdselt eetriaega.

Selles etapis hakkasin ka tähele panema intervjuude puudujääke. Näiteks jäi Heiditi intervjuust täielikult välja juhtlõigu olemuse ja kirjutamise teema. Lisaks oleks võinud temaga rääkida detailsemalt pealkirja väljamõtlemisest. Samuti mõistsin, et ei saa videoklipis teatud intervjuulõike kasutada, sest need võivad artiklis kasutatud allikate anonüümsust kahjustada.

Kuna kasutatavat materjali oli üsna palju, otsustasime, et kõige optimaalsem oleks artikli analüüsis kasutada peamiselt Heiditi spetsiifilisi kommentaare ning loome teadurile eraldi peatüki, kust leiab tema üldised kommentaarid. Pidime arvestama, et koolitund kestab 45–75 minutit ehk sinna aega peab mahtuma nii artikli läbitöötamine, klassisisene arutelu kui ka kommentaaride kuulamine. Sellisel juhul saab ka õpetaja ise valida, millist materjali õpilastele näidata. Soovi korral saab õpetaja näiteks ise teaduri üldised kommentaarid läbi töötada ning nende abil suunata klassis toimuvat arutelu.

Muudes töö etappides oli mul otsustus- ja valikuõigust vähem, sest varasemad peatükid seadsid sisu ja stiili poolest suured raamid, kuid montaažis olid mul võrdlemisi vabad käed. Kuigi pidin silmas pidama, et tugimaterjal tuleks õpetlik ja sisukas, sain ise valida, milliste teemade kajastamine on olulisem ja milliseid tekstilõike sooviksin tugimaterjalis kasutada. Kuigi ka juhendaja tutvus materjaliga, tundsin, et suures pildis nõustus ta minu tehtud otsustega. Tunnen, et kuigi mul polnud tugimaterjali vormistades suurt loomevabadust, sest varasemalt projektis tehtud ja juhendaja enda nägemus seadsid piire, oli minu arvamus ja hinnang kogu materjali ülesehitusele oodatud ja hinnatud: olin tiimi noorim liige, mistõttu tundsin, et mul on hea ülevaade sellest, mis gümnaasiumiealisi noori huvitab ning kuidas tugimaterjal vastavalt nende soovidele ja vajadustele üles ehitada.

Õpetajatele abivahendi kirjutamine läks võrdlemisi lihtsalt. Mõistsin, mida juhend peaks endas sisaldama, et õpetajad seda ilma minu täpsustavate kommentaarideta kasutada oskaksid. Abivahendis kasutasin mitmes kohas hüperlinke, mis viisid otse tugimaterjali peatükkideni, et õpetajatel säiliks selgus, milliste konkreetsete peatükkide kohta juhend kehtib. Kuna välja pakutud aruteluküsimused hõlmasid teatud määral ka uudislooga seotud mõisteid, viitasin vajalikes kohtades ka varasematele tugimaterjali peatükkidele, mis keskendusid rohkem uudisloole.

3. MÕÕDIKUD, TUGIMATERJALI LEVITAMINE, TESTIMINE JA TAGASISIDE, RISKIANALÜÜS

Tugimaterjali testimine ja tagasiside õpetajatelt

Põhjalik tulemuslikkuse mõõtmine antud loovprojekti ajaraami sisse ei mahu. Kuna tugimaterjal on avaldamiskõlbulik alles kevade lõpus, saavad suurem osa õpetajatest tugimaterjali esmakordselt kasutama hakata alles uuest sügisest. Siiski jõudsin tugimaterjali ja kasutusjuhendi kohta tagasisidet küsida kahelt õpetajalt. Soovisin veenduda, et tugimaterjal ja selle kasutusjuhend on arusaadavad ning ehk on õpetajatel ettepanekuid, mida võiks veel lisada või muuta. Pidasin oluliseks, et õpetajate taust oleks erinev, mille abil sain tugimaterjali potentsiaalsete kasutajate vajadustest kõige parema ülevaate. Tagasisidet sain möödunud aastal ülikooli lõpetanud põhikooli eesti keele ja kirjanduse õpetajalt (didaktilise ja noore õpetaja tagasisideks) ning meediaõpetuse valikkursuse õpetajalt (teadmaks, kas tugimaterjali saaks ka valikkursusel kasutada). Soovisin tagasisidet küsida ka pikaajaliselt eesti keele ja kirjanduse õpetajalt (kogemustega õpetajalt tagasiside saamiseks), kuid tagasiside küsimine jäi aega, mil paljud õpetajad parandasid eesti keele riigieksameid, mistõttu ei jõudnud õpetaja kaaskirja esitamise ajaks tagasisidet anda.

Saatsin õpetajatele kirjad, kus ennast ja projekti tutvustasin ning uurisin, kas neil oleks aega tugimaterjalile ja selle kasutajamugavusele tagasisidet anda ning kas neil on muudatusettepanekuid. Õpetajad said tugimaterjali ja kasutusjuhendiga tutvuda paar päeva. Esimese õpetajaga sain tagasiside saamiseks kokku, kuid kuna ta oli teinud endale juba kirjalikud märkmed ja kohtumine kestis vaid veerand tundi, otsustasin, et teiselt õpetajalt küsin tagasisidet kirjalikult.

Tugimaterjal on loodud teadmises, et seda saab täiendada ning järk-järgult lisada erinevaid alapeatükke, mistõttu võib tiim enne järgmise alapeatüki kokku panemist küsida õpetajatelt antud materjali kohta veel tagasisidet.

Õpetajate hinnangul on tegemist vajaliku ning lihtsasti kasutatava materjaliga. Valikkursuse õpetaja seda siiski kasutama ei hakkaks, sest valikkursusel on väga piiratud aeg, mille jooksul ei jõuta erinevatesse ajakirjandusžanritesse süveneda. Pigem lahatakse valikkursusel meediat laiemalt.

Õpetajate ettepanekud materjali ülesehituse parandamiseks ja täiendamiseks:

Ettepanek	Kuidas ettepanekuga toomisime
Analüüsitav artikkel võiks tugimaterjalis olla ka PDF formaadis kättesaadav, mis annaks õpilastele võimaluse näha, kuidas artikkel väljaande veebilehel päriselt välja näeb.	Muudatus vastu võetud. Allalaetav artikkel on leitav tugimaterjali peatüki sissejuhatuses. See annab võimaluse ka artikkel soovi korral välja printida.
Materjalist leitavatele linkidele vajutades võiks link avaneda uues aknas, et ka eelmine leht jääks avatud aknaga alles. See kiirendaks ja muudaks peatükkide vahel ringi liikumise lihtsamaks.	Muudatus vastu võetud, kõik hüperlingid avanevad uues aknas.
Klassis toimuvaks aruteluks võiksid olla täpsemad juhised, kuidas õpetaja seda võiks läbi viia.	Muudatus vastu võetud. Lisasin abivahendisse kaks Mari Karmi välja pakutud kaasava arutelu meetodit ning lingi täiendava temaatilise materjaliga.
Videote järjestust võiks muuta. Näiteks video „Olemusloo kirjutamine on loomingu protsess” võiks olla kõige esimene, et õpilased saaksid olemusloo žanrist enne lugema hakkamist aru, „Mõni teema kajastamine vajab põhjalikumat kaalutlemist” võiks olla kohe peale pealkirja ning video „Kronoloogiline ajatelg on lugejale igav” võiks olla artiklis kohas, kus toimub ajas esimene hüpe, mistõttu oleks seda kergem mõista.	Ei võtnud muudatust vastu. Video „Olemusloo kirjutamine on loomingu protsess” on kolmas video ning videotest enne seda selgitatakse põhimõisteid ja kõrvutatakse uudis- ja olemuslugu, mis on meie hinnangul õpilastele parem sissejuhatus. Videot „Mõne teema kajastamine vajab põhjalikumat kaalutlemist” ei tõstnud ümber seetõttu, kuna see juhatab sisse suurema eetika teemaploki. Ümbertõstmisel laguneks eetika aruteluploki struktuur. Video „Kronoloogiline ajatelg on lugejale igav” ümber tõstmist kaalusime küll, kuid sellisel juhul oleks olnud artikli esimene pool videoklippidega üle koormatud ning artikli lõppu oleks jäänud vähem videoid. Pidime arvesse võtma ka seda, et videod jaguneksid artikli lõikes ühtlaselt.
Videote sisu võiks olla õpetajale juhendis lühidalt kokku võetud. Sästab õpetaja	Muudatus vastu võetud. Lisasin abivahendisse nii artikli analüüsi kui ka teaduri üldiste kommentaaride peatükkidest leitavate videote lühitutvustused, mis

aega, kui ta peaks kõik videod ükshaaval läbi vaatama.	annaksid rohkem aihu, millest videos räägitakse. Pidasin klippi kirjeldades silmas, et ei reedaks tutvustusega kogu sisu ja aitaks õpetajal materjalis paremini orienteeruda või ka pisteliselt kasutamiseks klippe hõlpsamini leida.
Olulisemate mõistete (näiteks olemuslugu, raamistamine, fakt, kirjeldus, hinnang) defineerimine õpetajate juhendisse.	Ei võtnud muudatust vastu. Leidsime, et videote lühitutvustused on piisavad, et aidata õpetajal jõuda kindlat teemat või mõistet avava videoklipini. Vastasel juhul taastoodaksime õpetajale klipi sisu transkribeerides uue kirjaliku tugimaterjali, kuid see polnud projekti eesmärk.
Arutelu küsimuste hulka lisada küsimus „Miks sellistest teemades on vaja rääkida?”	Muudatus vastu võetud.

Tugimaterjali levitamine

Tugimaterjali levitamistegevus ei mahtunud enam loovprojekti ajaraami, kuid uue õppeaasta alguses võtan kontakti õpetajate ja organisatsioonidega, kellega võttis ühendust ka varasemate tugimaterjalide peatükkide autor Anete Sammler (Sammler, 2025). Sedasi saan tugimaterjaliga juba kursis olevatele inimestele teada anda, et valminud on uued peatükid. Lisaks plaanin tugimaterjali tutvustava kirja saata Eesti gümnaasiumite koolilehtede toimetustele. Eeldan, et koolilehe toimetuse tööst võtavad osa õpilased, keda huvitab ajakirjanduslik sisulooime ja ajakirjanikutöö laiemalt, mistõttu saavad nad huvi korral tugimaterjali erinevate peatükkidega tutvuda.

Riskianalüüs

Projekti läbiviimisel sai mõeldud ka tõenäoliste riskidele (intervjueeritava kättesaadavus, ajakava nihkumine, artikli teema tundlikkus, tehniline kvaliteet) ning kuidas neid ennetada ja lahendada.

Kui artikkel sai valitud, mõtlesime sellele, kuidas analüüsida tundlikku teemat sedasi, et noored ei saaks sellest inspiratsiooni. See tähendab kuidas lahata noore inimese üledoosist tingitud surma sedasi, et see ei oleks õpilastele kuidagi inspireeriv. Juhtisin koosolekul tähelepanu ka

sellele, et teema võib olla õpetajate jaoks liiga vastuoluline, mistõttu ei soovita sellist materjali enda tunnitöös kasutada. Arutelu käigus jõudsimme järeldusele, et sellise tugimaterjali loomisega tuleb õpetajatele kaasa anda ka enesekindlus sellise tüki ette võtmiseks. Inimesed loevad meediast erinevat sisu niikuinii, mistõttu on just õpetajal koolis hea võimalus anda õpilastele kaasa juhtnöörid, kuidas sellist sisu õigesti tarbida ning milliseid kriitilisi küsimusi loetava sisu kohta küsida ja tunnis diskussiooni arendada.

Selleks, et minu tehtud intervjuukavas oleksid kõik vajalikud küsimused olemas, tegime loo analüüsi mitmekihiliselt. Lisaks mulle lugesid artikli läbi ka tiimiliikmed Signe ja Brit, et leida kohti, mis vajaksid täpsustamist. Mõlemal intervjuul oli Brit ka kaasas, kus ta intervjuu lõpus mõne täpsustava küsimuse esitas, mis minul oli kahe silma vahele jäänud. Taaskord selleks, et intervjuus saaksid kõik teemad kaetud ja maandada riski, et midagi olulist jäi küsimata. Kindlustamaks, et intervjuu saaks kvaliteetselt salvestatud, vastutas tehnilise poole eest Alar. Bakalaureuseastme õpingud ei ole andnud piisavalt tehnilisi teadmisi sellisel tasemel intervjuu salvestamiseks, mistõttu oli kindla peale minek, kui selle poole eest vastutavad professionaalid. Sarnaselt käitusime ka montaaži etapis: kuigi minu ülesanne oli videomaterjal nii hästi kui võimalik kokku monteerida, vaatas Alar enne materjali üleslaadimist tehtud töö üle ning tegi vajalikud parandused.

Tugimaterjali sisu luues maandasime samuti erinevaid riske. Tugimaterjal on üles ehitatud kahele tasandile: üks analüüsi osa on ajakirjaniku „päriselus” rakendavate meetodite kajastamine ja teine pool on erialaõppejõu vaatepunkti andmine. Kahte eri vaatenurka kajastades on tugimaterjal sisukam ja tasakaalukam, sest ülikoolis õpetatav ja „päriselu” ajakirjandus võivad teineteisest erineda.

KOKKUVÕTE

Minu bakalaureusetöö valmis praktilise loovprojektina. Lõin veebipõhise tugimaterjali gümnaasiumi eesti keele kursuse „Meedia ja mõjutamine“ õpetajatele ning õpilastele iseseisvaks eneseharimiseks. Valminud tugimaterjal avab olemuslooga seotud mõisted, selgitab uudis- ja olemusloo erinevust ning annab vajalikud analüüsiühikud ehk teadmised ja oskused loo kriitiliseks analüüsimiseks. Lisaks saab tugimaterjalist teada, kuidas üks olemuslugu valmib ning milliste eetiliste küsimustega ajakirjanik tundlikul teemal artiklit kirjutades silmitsi seisab.

Sisu on üles ehitatud kahele paralleelsele vaatenurgale, et näidata, kuidas teoreetiline raamistik rakendub ajakirjaniku igapäevatoös. Praktiku vaadet esindab Eesti Ekspressi ajakirjanik Heidit Kaio ning erialaõppejõu vaatepunkti eest vastutas meediasotsioloogia teadur Signe Ivask-Mackovych, PhD. Artikli analüüsi näidiseks kasutasime olemuslugu, kus käsitleti narkootikumide üledoosist tingitud nooruki surma. Selline lähenemine annab õpilastele ja õpetajatele võimaluse võrrelda akadeemilisi käsitlusi tegelike toimetustega, mis peaks aitama paremini mõista, kuidas tundlikul teemal olemuslugusid luuakse. Lisaks peaks see andma põhjalikuma ülevaate kriitilistest küsimustest, mida lugeja peaks artiklite analüüsimisel ja hindamisel endale esitama.

Audiovisuaalne sisu jookseb artikliteksti kõrval, mis võimaldab õpetajatel materjali vabamalt kasutada ning anda õpilastele võimaluse tutvuda loo „telgitagustega“ omas tempos. Selline ülesehitus säilitab algse teksti terviklikkuse, kuid pakub samal ajal mitmekihilist analüüsi. Projekt on leitav Sisu@UT veebiplatvormilt.

Projekti kaaskiri avab minu kui tugimaterjali kahe peatüki „Kuidas sünnib olemuslugu? (Artikli analüüs)” ja „Näpunäiteid ajakirjandusteadurilt” autori rolli toimetaja ja videomonteerijana. Tootmisprotsess hõlmas kolme peamist etappi: ettevalmistus ja analüüsitava artikli valimine, ekspertintervjuude läbiviimine ja transkribeerimine ning materjali tehniline töötlemine.

SUMMARY

My bachelor's thesis was completed as a practical project. I created a web-based supplementary learning resource for gymnasium teachers of the Estonian language course "Media and Influence" and for students' independent self-education. The completed material clarifies concepts related to feature stories, explains the difference between news and feature writing, and provides the necessary analytical tools for critically analyzing a story. In addition, the material explains how a feature story is produced and what ethical issues a journalist may face when writing an article on a sensitive topic.

The content is built upon two parallel perspectives to demonstrate how theoretical frameworks are applied in a journalist's everyday work. The practitioner's perspective is represented by Eesti Ekspress journalist Heidit Kaio, while the other perspective is provided by media sociology researcher Signe Ivask-Mackovych, PhD. As a case study for article analysis, the material uses a feature story about a teenager's fatal drug overdose. This approach allows students and teachers to compare academic interpretations with real-world editorial decisions, which should lead to a better understanding of how journalistic stories are being created and enhanced overview of critical questions a reader should have while analysing and evaluating the articles.

The audiovisual material runs alongside the article, allowing teachers to use the material more flexibly and giving students the opportunity to explore the "behind the scenes" of the story at their own pace. This structure was designed to maintain the integrity of the original text while offering deep analytical insights. The project can be found on the Sisu@UT web platform.

The accompanying paper outlines my role as the author of the support material chapters "How Is a Feature Story Created? (Article Analysis)" and "Tips from a Journalism Researcher," as well as my work as an editor and video editor. The production process consisted of three main stages: preparation and selection of the article for analysis, conducting and transcribing expert interviews, and the technical processing of the material.

KASUTATUD ALLIKAD

Aava, K. (2002). Meediateksti kriitiline analüüs koolitunnis. R. Kasik (toim), *Artikleid tekstianalüüsist* (lk 12–28). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.

Eesti Teadusinfosüsteem. (i.a). Kasutatud 02.04.2026, https://www.etis.ee/CV/Inger_Klesment

Eesti Teadusinfosüsteem. (i.a). Kasutatud 02.04.2026, <https://www.etis.ee/Portal/Projects/Display/d02c38a0-830e-4bea-9c59-0b2e924bbf2d>

Eljand-Kärp, V. (2024). *Tõhusad küsitlemispraktikad uudisintervjuudes. Ammendava teemakäsitluse saavutamise eksperdi- ja kogemusintervjuudes*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, meedia ja kommunikatsiooni õppekava.

Gümnaasiumi riiklik õppekava (08.03.2023). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 1.11.2025, <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023006?leiaKehtiv>

Gümnaasiumi riiklik õppekava määrus nr 18 (23.02.2023). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 1.11.2025, https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1080/3202/3006/18m_gym_lisa1.pdf#

Hennoste, T. (2008). *Uudise käsiraamat. Kuidas otsida, kirjutada, toimetada ja serverida ajaleheuudist*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Ivask, S., Laak, B., Rats, L. ja Suija, A. (2024). Eesti meediapädevus – järgmine Tiigrihüpe või eilsed uudised? *Õhtuleht*, 17. oktoober, Kasutatud 2.11.2025, <https://www.ohtuleht.ee/1116629/eesti-meediapadevus-jargmine-tiigrihupe-voi-eilsed-uudised>

Kaio, H. (2025). Üledoosi tõttu teismelise poja matnud ema hoiatab: „See kõik käib väga kiiresti“. *Eesti Ekspress*, 11. august. Kasutatud 2.11.2025, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120394925/uledoosi-tottu-teismelise-poja-matnud-ema-hoiatab-see-koik-kaib-vaga-kiiresti>

Kaio, H. (2025). Spetsialistid nendivad: vanemad jäävad sageli laste narkoprobleemiga üksi. *Eesti Ekspress*, 17. august. Kasutatud 2.11.2025,

<https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120397442/spetsialistid-nendivad-vanemad-jaavad-sageli-laste-narkoprobleemiga-uksi>

Korraldus TÜ Ühiskonnateaduste instituudis õppestuudio ja seadmete kasutamise hindade kehtestamiseks. (01.03.2024). *Tartu Ülikooli dokumendihaldussüsteem*. Kasutatud 27.11.2025.

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Kasutatud 2.11.2025, <https://samm.ut.ee/intervjuu/>

Lessenski, M. (2026). *The Media Literacy Index 2026: Measuring Vulnerability of Societies to Disinformation*. Open Society Institute – Sofia. Kasutatud 02.04.2026, <https://osis.bg/wp-content/uploads/2026/01/Media-Literacy-Index-2026.pdf>

Linno, M. (2020). Kodeerimine ja kategoriseerimine. Kasutatud 17.03.2026, <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/kodeerimine-ja-kategoriseerimine/>

Marandi, T. (2019). *Õppimist toetavad õppematerjalid*. Käsileht. Kasutatud 02.04.2026, <https://sisu.ut.ee/wp-content/uploads/sites/460/kasileht.pdf>

Meediapädevuse riiklik tegevuskava 2024-2026. (i.a). Kasutatud 2.11.2025, <https://hm.ee/sites/default/files/documents/2025-03/Meediap%C3%A4devuse%20riiklik%20tegevuskava%20%28002%29.pdf>

Pullerits, P. (1997). *Ajakirjanduse põhižanrid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Sammler, A. (2025). *Loovprojekti kaaskiri: Eesti veebiajakirjanduse arengulugu tutvustava tugimaterjali koostamine*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Sammler, A., Laak, B., Ivask, S. ja Suija, A. (2025). *Lood Eesti veebiajakirjanduse arengust ja tänapäevast. Abimaterjal õpetajale*. Abimaterjal. Kasutatud 10.12.2025, <https://sisu.ut.ee/loodajakirjandusest/veebiajakirjanduse-muudid/>

Soonvald, U. (2024). Urmo Soonvald Delfi 25. sünnipäeva puhul – meedia lugemisoskus gümnaasiumi õppekavasse! *Eesti Päevaleht*, 22. november. Kasutatud 1.11.2025, https://epl.delfi.ee/artikkel/120338333/urmo-soonvald-delfi-25-sunnipaeva-puhul-meedia-lugemisoskus-gumnaasiumi-oppekavasse?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR223oUMECdCE8RmKRILK4pyBrHKSULO7OeDzG8do2LJhTg_RDdfOlwa-Ow_aem_OH_H2x7h03DgK_sJGzBdQ

Turu-uuringute AS. (2024). Kasutatud 02.04.2026, <https://turu-uuringute.eu/noored-on-info-kattesaadavusega-valdavalt-rahul-kuid-kohati-tekitab-raskusi-orienteerumine-info-ulekulluses/>

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. Kasutatud 25.11.2025, <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/3538e168-6012-4e90-8484-4bb59be8b14a/content>

LISAD

Lisa 1. Ajakirjaniku intervjuukava

Loo algus

Millal need lood on sündinud? / Kui pikk oli selle loo kirjutamise protsess? Millal see juhtus?

Kuidas selline teismeliste uimastite tarvitamise ja üledoosi teema teie jaoks alguse sai? Kust idee leidsite? Kust te sellest kuulsite?

Teema on üsna tundlik. Mida pidasite silmas pidada sellise teema käsitlemisel? kas lähenesite sellele loole juba algusest kuidagi teisiti kui teistele lugudele?

Milline oli teie eesmärk selle loo kirjutamisel? Hoiatada, selgitada, mõista, tõmmata tähelepanu kitsaskohale?

Allikatega ühenduse võtmine

Enne, kui liigume konkreetsete otsustuskohtade juurde loo kirjutamisel, kirjeldage õpilaste jaoks üldiselt, kuidas selliste traagiliste või tundlike teemadega lugude valmimine tavaliselt välja näeb. Millised on selle protsessi olulisemad kohad?

Teie loos saavad sõna kahe noore emad. Kuidas te nendega kontakti saite? Kust te teadsite, kust neid otsida, kes nad on?

Kuidas te hindasite, kas leinas ema on valmis enda lugu jagama? Millised olid sellega seotud eetilised mõttekohad?

Kas need kaks lugu olid omavahel seotud? Kust tuli idee need lood kokku siduda?

Kuidas te otsustasite, milliseid detaile loos kasutada, milliseid mitte?

Kuidas kaitsesite allikate privaatsust intervjuuerides? Ja hiljem lugu kirjutades?

Eetiliselt keerulise teema, surma ja leina, käsitlemine

Milliseid eetilisi piire te seate, kui kirjutate surmast, eriti noore inimese omast?

Kas teil oli isiklik või toimetuseülene arutelu/kokkulepe selle üle, mida mitte öelda või näidata?

Sarnaste teemade kajastamisel peab valmis olema, et see võib taoliste tegude lained kaasa tuua (me justkui normaliseerime seda, kui me seda meedias käsitleme?) Kui palju te ise sarnastel teemasid lugusid kirjutades sellele mõtlete ja millised muudatusi selle tõttu teete?

„Martin oli aga kindel, et temaga seda ei juhtu. Vastuolulisel moel oli ta väga terviseteadlik. Aastas vähemalt korra pidi ema talle panema Synlabi aja tervisekontrolliks ja vereprooviks. Martin teadis täpselt, mis näitajaid jälgida.” Kas selline kirjeldus ei mõjuta teisi noori, et uimasteid on võimalik “tervislikult” tarbida?

Delfi on loonud ka enda eetikapõhimõtted, milles on lausa rubriik „Eetiline käitumine tundlike teemade kajastamisel”. Kuivõrd te sellele toetute?

(Mis oli Delfi ajend selliste eetikapõhimõtete sõnastamisel? Kellele ja miks selline tähelepanujuhtimine vajalik on?)

Tundlik teema ja avalikkuse huvi

Kuidas tasakaalustasite vajadust hoiatada ja teavitada, samas mitte anda ohtlikku eeskujut või liiga täpseid kirjeldusi?

Kas tundsitate vastutust selle eest, kuidas noored või lapsevanemad võivad teie lugu tõlgendada?

Milline on teie kogemus küsida allikatelt raskeid ja kriitilisi küsimusi, mis võivad lugejatel siiski tekkida?

Ajakirjanikul on alati rohkem ja detailsemat infot, kui ühte artiklisse mahub. Mille põhjal otsustate, mis jätta avaldamata?

Millised olid hetked, mil tundsitate, et teatud info võiks pigem jääda avaldamata, et mitte kedagi kahjustada?

Artiklis kasutate sõna „meelemuutja”. Miks te ei kasutanud näiteks sõna „meelemürk”? (Proovisite sõnastusega pehmendada?)

Anonüümsus

Miks otsustasite jätta allikad anonüümseks, st panna neile teistsugused nimed?

Kuidas see mõjutab loo usaldusväärsust?

Loos on mõlemad noored täisealised. Kas see mõjutas ka seda, kas ta nime avaldada või mitte?

Kas oli raske leida tasakaalu inimliku loo ja allikate privaatsuse vahel?

Artiklis on lause „Mark tahab seda ja Trevorile on vaja toda.” Kas ka need on muudetud nimed?

Kui ei ole, miks jäid need isikud enda pärisnimedega?

Karli lugu on justkui poolik, lõpeb eeluurimisvanglas. Miks te ei kajastanud, mis edasi sai?

Loo struktuur

Millest te lugu struktureerides lähtusite?

Kuidas te loo kirjutamist alustate? On teil mingisugune struktuur juba eelnevalt peas mõlkumas?

Kuidas otsustate, millises järjekorras lugu edasi läheb?

Milliseid võtteid kasutate loo rütmi ja pinge loomiseks?

Kuidas hoiad lugejat loo sees?

Kui palju mõtlete kirjutades lugeja emotsioonidele?

Kuidas otsustate, kus ja kuidas allikate tsitaate loo sees kasutada?

Millal otsustate parafraseerida?

Karli lugu algab lõpust, seejärel liigute edasi tema uimastite tarvitamise teekonna algusesse. Miks sedasi ajatelge ümber paisates lugu üles ehitate?

Karli loo avab justkui tema ema. Sedasi lugu üles ehitades võib lugejal jääda mulje, et ka Karli meie hulgas ei ole. Samas tuleb ühel hetkel välja, et Karl räägib ise toimetuses enda lugu. Kas selline momendi tekitamine oli taotuslik?

Lugu on jaotatud üsna lühikestesse lõikudesse, miks? Osad lõigud on ühelauselised, osad lausa ühesõnalised. Miks selline ülesehitus osutus valituks?

Kuidas valisite loole pealkirja?

Kuidas sündis idee selliseks juhtlõiguks?

Kas valisite ise artiklite juurde illustreerivad pildid? Millest lähtusite?

Loo põhiosas on saanud sõna Anna-Kaisa Oidermaa, kes on Peaasi.ee juht. Miks valisite just tema üheks allikaks? // Millist eesmärki/rolli mängib loo juures Oidermaa kommentaari andmine?

Miks kaasasite esialgu ainult ühe spetsialisti arvamuse (kuigi loo lõpus annab kommentaari ka Ants Kask, Lääne-Tallinna Keskhaigla psühhiaatriakeskuse juhataja-ülemarst)?

Jätkulugu ja kokkuvõte

Nädal aega hiljem avalikustasite artikli „Spetsialistid nendivad: vanemad jäävad sageli laste narkoprobleemiga üksi”, mis koosneb spetsialistide kommentaaridest, mida kasutasite eelnevas

loos. Miks valisite avaldada jätkuloo, mitte kirjutada kohe pikk kõiki perspektiive hõlmav lugu?

Miks sellise jätkuloo avaldamine vajalik oli?

Milline on olnud loo tagasiside?

Loo lõpus on hallides kastides lisainformatsioon ja lisakommentaariid, mille jaoks need vajalikud on?

Mida teeksite teine kord sarnast lugu kirjutades teisiti?

Lisa 2. Teaduri intervjuukava

Alustame algusest. Räägime artikli pealkirjast. Milline peaks ühe olemusloo pealkiri olema?

Kuidas hindad selle artikli pealkirja?

Milline peaks üks juhtlõik olema?

Kuidas hindad selle artikli juhtlõiku?

Milline peaks olema olemusloo algus?

Kuidas hindad selle artikli algust?

Mis on loo raamistus?

Kuidas olemuslugu raamistatakse / raamistada?

Milliseid tehnikaid on selle artikli raamistamiseks kasutatud?

Kui räägime ühe artikli juures perspektiivist, siis mida see täpsemalt tähendab? Millest me siis räägime?

Kuidas kasutatakse olemusloos/artiklis perspektiive?

- Kelle läbi lugu jutustatakse / Kes võivad olla jutustajad?
- Proovida kasutada otseallikaid (miks on oluline / miks kasutatakse otseallikaid?)
- Ajakirjanik võib ise jutustajaks muutuda
- Vahepealkirjade olulisus (miks on vahepealkirjad olulised?)
- Ühe loo sees on kolm perspektiivi probleemi adresseerimiseks (Miks on hea tava kasutada vähemalt kolme allikat?)
- Sõnavaravalik (Millist sõnavara artiklis tuleks kasutada? Millist on antud artiklis kasutatud?)
- fakt, kirjeldus ja hinnang.
- tsitaadid ja parafraseerimine

Mis eesmärk sellel lool on?

Kas eesmärgipüstitus on täidetud?

- Ta kirjeldab probleemi, aga ta ei jõua lahenduseni. Kui vanemal on probleem, siis ta saab lohutust, aga ta ei saa abi: saab justkui kaks tulemus, et kas ta laps läheb vangi või sureb ära.
- Tulevikuperspektiiv puudub.
- Oleks vähemalt võimalik sõnastada vajaduse.

- tsitaadid ja parafraseerimine

Pea igas uudises on ka allikad ehk artiklis sõna saavad inimesed. Mis on nende roll?

- Keda allikaks on valitud, kas vaatenurgad on tasakaalus
- Mugavusallikas
- Eksperdi arvamus/kommentaari, mis on nende roll loo sees
- Selleks, et kõik oleks tasakaalus, on vaja kõigile osapooltele sõna anda

Kuidas hindad selles artiklis allikakasutust?

Milline on klassikalise uudise vs olemusloo struktuur?

Kuidas on see artikkel struktureeritud?

- kujunduselemendid – sidebar
- taustainfo vs loo jutustamine ja oluline info

Ajakirjandusest rääkides ei saa üle ega ümber ka ajakirjanduseetikast. Miks on see oluline? Olulisemad põhimõtted!

Selles kindlas artiklis on kõik allikad anonüümsed. Kuidas seda hindate?

- Kunstilised liialdused /ajakirjanduslik liialdus – ei saa olla liiga täielik, et ei inspireeriks. JA ka et kaitsta allikaid
- kogenematu inimesega rääkimine

Ajakirjanik kui aktivist

Jäi mul midagi küsimata, aga mida tuleks kindlasti rõhutada?

Lisa 3. Tugimaterjali kasutamise abivahend

Lood Eesti veebiajakirjanduse arengust ja tänapäevast. Abimaterjal õpetajale. Peatükkide “[Kuidas sünnib olemuslugu? \(Artikli analüüs\)](#)” ja “[Näpunäiteid ajakirjandusteadurilt](#)” kasutamise abivahend

Tugimaterjali olemusloa analüüsi peatüki eesmärk on arendada õpilaste:

- teadmisi olemuslooga seotud mõistete defineerimisel;
- kriitilist lugemisoskust;
- oskust artiklit kriitiliselt analüüsida (allikate kasutamist ja olemusloa ülesehitust);
- arusaama olemus- ja uudisloa erinevusest;
- teadmisi artikli kirjutamise tööprotsessist;
- teadlikkust lugude kajastamisel tõstatuvatest eetilistest küsimustest.

Olemuslugu (*feature*) on pikem lugu, mis põhineb peamiselt tegelaste tegudel ja kirjeldustel - see on intervjuude, olukirjelduste ja juhtumiste süntees (Pullerits, 1997: 79). Öeldakse, et olemusloa eesmärk on lahutada inimeste meelt, kuid see ei tähenda, et sellel poleks informeerivat või fakte edastavat funktsiooni (Pullerits, 1997: 79).

Peatükke, videoklippe ja abivahendit saab kasutada:

- Arutelu alusena konkreetse olemusloa kui ka vabalt valitud olemusloa analüüsimiseks;
- Ajakirjanduse ja meediapädevuse õpetamisel (nt käsitletakse teemasid: autori eesmärk ja motiivid, fakti ja arvamuse eristamine, teksti tõlgendamine, eri liiki tekstide mõistmine).

Soovitused tugimaterjali olemusloa peatükkide kasutamiseks:

- 1) Laske õpilasel terve artikkel läbi lugeda ning arutage klassiga meie ette antud teemadel (vt võimalikke aruteluküsimusi ja ptk “Kuidas sünnib olemuslugu? (Artikli analüüs)”);
- 2) Laske õpilastel artikkel algusest lõpuni (kodus) läbi lugeda ja näidake seejärel täiendavalt ajakirjaniku ja artikli autori videokommentaare (ptk “Kuidas sünnib olemuslugu? (Artikli analüüs)”);
- 3) Võimalus on lasta õpilastel lugeda ka muud artiklit, mille analüüsimisel saab appi võtta meie teaduri üldiselt olemusloa kohta käivad videokommentaariid (ptk “Näpunäiteid ajakirjandusteadurilt”);
- 4) Valige meie antud aruteluteemade seast endale sobivad vastavalt tunni teemale.

Kõiki kaasava arutelu puhul soovitame kasutada **üksi-paaris-ühiselt** (õpilane sõnastab kõigepealt enda jaoks õpetaja esitatud küsimusele vastuse, seejärel jagab seda pinginaabriga ning seejärel moodustatakse suuremad rühmad, kus koostatakse ühine seisukoht) või **sõnavõturingi** (õpilased jagavad enda mõtteid ja otsivad küsimustele vastust 4–5-liikmelistes rühmades, mille järel moodustatakse veidi suuremad rühmad ning alles siis avatakse klassis üldine arutelu) **meetodit** (Karm, i.a)(vt lisaks [Kaasavad õppemeetodid](#)).

Arutelus pole õigeid ja valesid vastuseid. On oluline, et õpilased loeksid artiklit süvenenult ja oskaksid (teie juhendamisel) märgata ja analüüsida olemusloo olulisi komponente ehk arendaksid endas kriitilist lugemisoskust ja märkamist.

Õpetajana saate te:

- suunata õpilasi märkama teksti erinevaid tasandeid;
- julgustada erinevaid vaatenurki ja arutelu;
- siduda loetu laiemate meedia- ja ühiskonnateemadega, suunata leidma Eesti meediast sarnaseid näiteid.

Võimalikud aruteluküsimused:

Pealkiri ja loo ülesehitus

- Milline pealkiri kutsub lugema?
- Milline on olemusloo hea pealkiri?
- Miks on veebis ja paberajalehes artiklil erinevad pealkirjad?

Juhtlõik ja probleem

- Milline probleem juhtlõigus püstitatakse? Kuidas see püstitakse?
- Kas juhtlõigus esitatud probleem kandub loo lõpuni?
- Kas juhtlõigus esitatud probleemile pakutakse lahendus(i)?

Perspektiiv

- Kes on loo tegelased?
- Kes loos sõna saavad?
- Kelle silmade läbi on antud artikkel kirjutatud? Mille pealt teed sellise järelduse?
- Mis muudab keeruliseks mõista, kelle silmade läbi artikkel on kirjutatud?

Fakt, kirjeldus ja hinnang

- Leia artiklist üks fakt, kirjeldus ja hinnang
- Mis on fakti, kirjelduse ja hinnangu vahe?
- Miks on oluline neid kolme eristada?

Eetika ja vastutus

- Millised võivad olla tundlikud teemad, mille kajastamist ajakirjanikud põhjalikumalt kaaluvad? Miks? (Soovitus: tutvustada õpilastele [ajakirjanduseetika koodeksit](#))
- Miks ajakirjanduses üldjuhul suitsiide ei kajastata?
- Miks peaks ajakirjandus ka tundlikke teemasid kajastama?
- Miks sellistest teemadest on vaja rääkida?

(Anonüümsed) allikad

- Antud artiklis on kahte sorti spetsialiste – kes need on ja mis on nende vahe?

- Miks on ajakirjanikule oluline spetsialiste artiklisse kaasata?
- Kes on anonüümne allikas?
- Miks kasutatakse lugudes anonüümseid allikaid?
- Mis on anonüümse allika kasutamise varjuküljed?
- Millised tegelasi/allikaid iseloomustavad detailid/faktid on loost välja jäetud või pole äratuntavad?
- Kes on otsene allikas?
- Miks kasutatakse artiklites otseseid allikaid?
- Kuidas saavad ajakirjanik ja allikas koostööd teha?
- Millisel juhul võiksid ajakirjanik ja allikas koostööd teha, millisel mitte?

Žanrid ja kirjutamisviis

- Kuidas erinevad uudis- ja olemuslugu: sõnakasutus, stiil, faktid ja arvamus? (Abiks on ka tugimaterjali peatükk [Veebiuudise teekond ideest avaldamiseni](#))
- Kuidas tekivad loosse emotsioonid? Kes ja mis neid tekitavad?
- Kuidas erinevad ülesehituselt uudis- ja olemuslugu? (Abiks on ka tugimaterjali peatükk [Veebiuudise teekond ideest avaldamiseni](#))

Loo ülesehitus ja raamistamine

- Mida märkate loo alguse ja lõpu juures? Kuidas nad kokku sobivad?
- Milline on loo esimese ja viimase lause seos?
- Miks sellist raamistusvõtet kasutatakse?
- Milliseid loo jutustamise võtteid veel märkate?
- Mida märkate loo ülesehituse juures?
- Kuidas on artiklis ajateljel liigutud?

Ajakirjanik kui aktivist

- Mida tähendab mõiste “ajakirjanik kui aktivist”?
- Too näiteid Eesti meediast, kus ajakirjanikku võiks defineerida kui aktivisti
- Kas ajakirjanik peaks olema aktivist? (plussid ja miinused)
- Kas antud artiklis võiks ajakirjanikku defineerida kui aktivisti?

Peatükist “[Kuidas sünnib olemuslugu? \(Artikli analüüs\)](#)” leitavate videote sisukord

“**Olemusloo pealkiri peab tekitama huvi**”: miks olemusloo pealkiri peab tekitama emotsiooni ning kuidas veebitoimetajad pealkirju lugejate püüdmiseks vahetavad.

“**Juhtlõigus tõstatatakse probleem millele loos lahendust otsitakse**”: Lahenduste otsimiseks on vajalik artiklis selgelt välja tuua, mis on probleem ja millised on vajadused.

“**Olemusloo kirjutamine on loominguline protsess**”: Olemusloo kirjutamine lubab ajakirjanikule suuremat paindlikkust ja pakub võimalust infoga loovamalt ümber käia kui tavalist uudist kirjutades.

“**Mõne teema kajastamine vajab põhjalikumat kaalutlemist**”: Kust jookseb piir eetilisel keeruliste teemade (nt suitsiidid) kajastamisel ja miks on nende teemade mahavaikimine kohati kahjulik.

“**Lugu saab jutustada erinevatest perspektiividest**”: Kuidas loo jutustamine läbi ühe kindla osapoole silmade mõjutab lugeja kohalolutunnet ja taju sündmustest.

“**Ajakirjanik ja allikas võivad teha koostööd**”: Ajakirjaniku ja allika vahelised läbirääkimised ning miks on oluline tutvustada allikale loo konteksti enne selle avaldamist.

“**Spetsialistidel on artiklis tähtis roll**”: Selgitatakse erinevust otseallikatel ja ekspertidel ning seda, kuidas viimased aitavad üksikjuhtumi asetada laiemasse ühiskondlikku konteksti.

“**Oluline on eristada fakti, kirjeldust ja hinnangut**”: Õpetatakse eristama fakte, kirjeldusi ja hinnanguid.

“**Olemuslugu ja emotsioon käivad käsikäes**”: Miks on ehedad emotsioonid olemusloos asendamatud ja kuidas ajakirjanik neid tekstis teadlikult kasutab.

“**Kõik allikad ei esine loos alati oma nimega**”: Allika kaitsmine ja tema anonüümsus.

“**Detailid ja tsitaadid panevad loo elama**”: Kuidas ajakirjanik leiab õiged detailid ja tsitaadid, mis panevad kogu loo elama.

“**Raamistamine on üks loo jutustamise võtte**”: Selgitatakse lahti raamistamise võtte.

“**Olemusloos võib ajakirjanik olla ka hoiakuline**”: Ajakirjaniku nähtavus artiklis on ajas muutunud.

“**Olemuslugudel on palju ühist ilukirjandusega**”: Avatakse ajakirjaniku loomingulist protsessi vormi leidmisel ja selgitatakse, mis aitab leida loole õigeid kirjutamisvõtteid.

“**Kronoloogiline ajatelg on lugejale igav**”: Miks kronoloogiline jutustus on sageli lugejale igav ning kuidas ajas hüppamine aitab hoida lugeja pinget ja tähelepanu.

Peatükist “[Näpunäiteid ajakirjandusteadurilt](#)” leitavate videote lühitutvustused

- 1. Pealkiri uudis- vs olemusloos:** Kuidas olemusloo pealkiri erineb uudise omast keskendudes mängulisusele, tegusõnadele ja emotsiooni tekitamisele, et lugejat köita.
- 2. Pealkiri ja juhtlõik olemusloos:** Kuidas olemusloo algus peab lugejas tekitama huvi, ilma et see kohe kogu sündmustikku täielikult ära räägiks.
- 3. Kes on mugavusallikas:** Kes on ajakirjaniku jaoks mugavusallikas, miks neid kaasatakse ning millal peaks lugeja muutuma mugavusallika suhtes kriitiliseks.
- 4. Anonüümsete allikate kasutamine:** Tasakaal allika kaitsmise ja loo usutavuse vahel.
- 5. Mis on tsitaat:** Miks on lõvv tsitaat tekstis asendamatu ja millist vabadust pakub ajakirjanikule allika öeldu ümbersõnastamine ehk parafraseerimine.
- 6. Mis vahe on faktil, kirjeldusel ja hinnangul:** Õpetatakse eristama fakte, kirjeldusi ja hinnanguid.
- 7. Ajakirjaniku roll ühiskonnas:** Ajakirjanikul on mitmeid rolle alates ühiskondlikust "valvekoerast" kuni hariva meelelahutuse ehk *infotainmenti* pakkujani.
- 8. Ajakirjanduseetika koodeks ja ajakirjanik:** Miks on eetikakoodeks sõnastatud tingivas kõneviisis ja kuidas peab ajakirjanik tundlike teemasid kajastades põhjalikult kaalutlema.
- 9. Loo raamistamine:** Selgitatakse lahti raamistamise võtte.
- 10. Olemusloo liigendamine:** Miks kasutatakse pikkade lugude juures "kastikesi", jooniseid või kõrvallugusid ning kuidas need aitavad lugejal teksti paremini mõtestada.
- 11. Ajakirjaniku loomevabadus olemusloos:** Miks on olemusloos ajakirjaniku isiklik stiil lubatud ning kuidas ajavormi valik aitab lugejal tegelastega sammu pidada ja kohalolu tunda.

AUTORI LIHTLITSENTS

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristo Saarna,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Loovprojekti kaaskiri: tugimaterjali loomine eesti keele kursuse „Meedia ja mõjutamine” õpetajatele”, mille juhendaja on Brit Laak ja kaasjuhendajad on Alar Suija ning Signe Ivask-Mackovych, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristo Saarna

27.05.2026